

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap

MILJÖKVALITET OCH TILLFÄLLIGA FÖRSKOLEGÅRDAR

EN UNDERSÖKNING AV GODA UTEMILJÖER OCH UTVÄRDERING
AV ÅTTA MODULFÖRSKOLOR I MELLANSVERIGE

ANNA FLACK

Självständigt arbete • 30 hp
Landskapsarkitektprogrammet
Alnarp 2018

MILJÖKVALITET OCH TILLFÄLLIGA FÖRSKOLEGÅRDAR

En undersökning av goda utemiljöer och utvärdering av åtta modulförskolor i Mellansverige

ENVIRONMENTAL QUALITY AND TEMPORARY PRESCHOOL PLAYGROUNDS

An examination of good outdoor environments and evaluation of eight modular preschools in central Sweden

Anna Flack

Handledare: Fredrika Mårtensson, SLU, Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi

Examinator: Maria Kylin, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Bitr examinator: Linnéa Lindström SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: A2E

Kurstitel: Master Project in Landscape Architecture

Kurskod: EX0814

Program: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2018

Omslagsbild: Anna Flack 2017

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Förskola, utemiljö, utformning, barns lek, barns lärande, landskapsarkitektur

Samtliga foton är tagna av författaren

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

SAMMANFATTNING

Tillfälliga lösningar för förskoleverksamhet som utgår ifrån paviljonger eller moduler har blivit en vanlig lösning för att tillgodose kommuners behov av förskoleplatser. Då denna typ av lösningar har en tendens att blir fler och långvariga är det viktigt att ställa krav på deras utemiljöer. Det övergripande målet med arbetet var att undersöka och lokalisera vad som skapar en god utemiljö vid förskolor där barns lek och lärande främjas. Ytterligare ett mål var att kartlägga ett antal gårdar vid tillfälliga modul- eller paviljongförskolor i Mellansverige för att analysera deras innehåll, kvaliteter och förutsättningar.

Genom en litteraturstudie identifierades viktiga fysiska element och platsaktiviteter för lek och lärande vilket efterföljdes av studiebesök på

åtta tillfälliga förskolegårdar där utemiljöernas innehåll studerades med hjälp av ett eget framtaget analysverktyg.

Syftet med studien var att belysa och lyfta fram element som i utemiljön skapar en god miljö för barns lek och lärande, samt att diskutera viktiga faktorer i planeringen av tillfälliga förskolegårdar. En diskussion förs kring studiebesökens resultat med slutsatser om vad som kan vara viktiga överväganden för att skapa en god utemiljö för barns lek och lärande, oavsett förutsättningarna på platsen.

Nyckelord: Förskola, utemiljö, utformning, barns lek, barns lärande, landskapsarkitektur.

ABSTRACT

Temporary solutions for preschool activity based in pavilions or modules have become a common solution in order to meet municipalities needs for more preschools. As these types of solutions tend to be used more and often long-term, it's important to make shore their outdoor environment meet children's and teachers different needs. The overall aim of the study was to explore and locate what it is tah creates a good outdoor environent at preschool playgrounds, where chlidren's play and learning are promoted. Another aim was to map an number of playground located at temporare pavilion or modular preschools in central Sweden to analyze their content, qualities and conditions.

Importent physical elements and site based activities were identified through a litterature

study, followed by study visits to eight temporary preschools where the outdoor environment was studied using a self-developed analytical tool.

The purpose of the study was to identify och highlight elements that helps to create a good environment for children's play and learning in the outdoors, as well as to discuss important factors when planing a temporary preschool playgrounds. A discussion is presented about the results of the study visit with conclusions on considerations that can be of importance to create a good outdoor environment for children's play and learning, regardless of the conditions on the site.

Keywords: Preschool, outdoor environment, design, children's play, children's learning, landscape architecture.

FÖRORD

Den här uppsatsen behandlar utformningen av förskolegårdar, med fokus på utemiljön kring förskolor med ett tidsbegränsat bygglov. Studien har inneburit en litteraturstudie där kunskap om sambandet mellan förskolans utemiljö och barns utveckling, lek och lärande har förtydligats. Därefter besöktes ett antal utvalda modul- och paviljongförskolegårdar belägna i tre olika kommuner i Mellansverige. Det har varit ett mycket lärorik projekt, där ny kunskap erhållits att ta med till framtida projekt i yrkeslivet. Att inom studien fått besöka flertalet förskolegårdar och granska deras olika innehåll och möjligheter till olika aktiviteter har varit särskilt givande i processen.

Jag vill tacka min handledare Fredrika Mårtensson för vägledning och råd arbetet igenom. För examensarbetet har det varit av stor betydelse med den kunskap och litteraturtips som Fredrika bidragit med.

Jag vill även rikta tack till min familj, där särskilt min syster och mamma, vilka som pedagoger bidragit med erfarenhet från förskolors verksamhet och inspiration till arbetet. Uppvuxen i en familj där flertalet arbetar som pedagoger har skolverksamheten varit ett ofta förekommande samtalsämne där jag under min utbildning inte kunnat undgå att koppla samman flera av de problem och brister som de stöter på i sitt arbete till den fysiska miljön. Som blivande landskapsarkitekt har deras pedagogiska inblick varit mycket betydelsefull och med deras stöd och granskning har studien kunnat fördjupas. Tack även för er hjälp med korrekturläsning.

Slutligen vill jag rikta ett stort tack till personal vid alla deltagande förskolor som varit vänliga att ta emot mig och låtit mig vistats på era gårdar.

Anna Flack
Augusti 2018, Karlstad

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	7
Bakgrund	7
Mål och syfte	8
Frågeställningar	
Arbetets övergripande struktur	8
Metoder	9
Litteraturstudie	
Studiebesök	
Metoddiskussion	
LITTERATURSTUDIE	15
En plats för lek och rörelse	15
Fysisk aktivitet och motorik	
Olika typer av lek	
Den vidlyftiga leken	
Natur främjar leken	
Varierad rumslighet	
Kuperad terräng	
Markmaterial och gångar	
Utrustning och lekredskap	
Landskapet som medfostrare	
En plats för lärande	22
Naturen som klassrum	
Djur	
Löst material	
Redskap för lärande i	
utemiljön kring förskolan	
Odling och kompost	
Vatten	
Samlingsplatser och väderskydd	

SAMMANFATTANDE SLUTSATSER AV LITTERATURSTUDIEN	26
Opec	26
Fysiska element	27
Platsaktiviteter och nyckelelement	29
STUDIEBESÖK	30
Inledning	30
Analysverktyg	30
Gård 1	31
Gård 2	34
Gård 3	37
Gård 4	40
Gård 5	43
Gård 6	46
Gård 7	49
Gård 8	52

SAMMANFATTANDE RESULTAT OCH SLUTSATSER AV STUDIEBESÖKEN	55
Gårdarnas innehåll av fysiska element	56
Gårdarnas möjligheter till platsaktiviteter	58
Opec	59
Slutsatser	60

DISKUSSION	61
Resultatdiskussion	61
Med barnen i fokus	
Analysverktyget	
Avslutande slutsatser	65
Vidare forskning	66
Slutreflektion	67
KÄLLFÖRTECKNING	68
BILAGA 1: ANALYSVERKTYG	71

INLEDNING

BAKGRUND

I många kommuner runt om i Sverige råder brist på förskoleplatser. Bristen beror dels på en ökad befolkning samt att allt fler barn blir inskrivna i förskoleverksamhet (Skolverket, 2016a). Bristen på förskoleplatser blir särskilt tydlig i städerna där nya förskolor får trängas i redan tät bebyggelse, med följderna av mycket begränsade och trånga utemiljöer eller i vissa fall ingen skolgård alls i direkt anknytning till förskolan (Boverket, 2015). Paviljonger, även kallade baracker, eller andra tillfälliga lokaler har blivit en vanlig lösning för att tillgodose lokala behov av förskoleplatser. Under sommaren 2013 rapporterade SVT (Grill, 2013) att en tredjedel av alla nya förskolebyggnader sedan år 2000 bestod av baracker. Detta gällde tio utav landets femton största kommuner. Vad detta innebär för utemiljöns kvalitet står mer oklart. Tidsbegränsade bygglov behöver inte uppfylla alla krav som är en förutsättning annars vid bygglov (Boverket, 2015, s. 67), vilket kan vara en anledning till den stora mängden paviljongförskolor. Boverket (2015, s. 67) menar dock att det är rimligt att ställa krav även på tidsbegränsade bygglov av förskolor då de kan ges för upptill femton år. Som planerare är det viktigt att bära med sig, att trots att en paviljongförskola utav flera kan ses som en tillfällig lösning, är det den plats

och miljö som åtskilliga barn vistas i varje dag under hela sin förskoleperiod.

Kopplingen mellan den fysiska miljön och människors välmående har länge intresserat mig och var en stor anledning till varför jag valde att utbilda mig till landskapsarkitekt. Boverkets (2015) vägledning för utformning pekar på många hälsorelaterade och pedagogiska vinster för barn vid utevistelse i förskolan. Till denna forskning hör ett flertal svenska studier som visar hur rymliga och varierade gröna förskolegårdar bidrar till en bättre hälsa hos barn, både fysiskt och mentalt (Mårtensson, 2013). Forskningen pekar även ut sambandet mellan utevistelsetid och hälsofaktorer som fysisk aktivitet och i sin tur hur attraktiva lekelement som skogsdungar bidrar till att mer tid spenderas utomhus totalt under förskoledagen (Söderström et al., 2013).

”Barnen ska kunna växla mellan olika aktiviteter under dagen. Verksamheten ska ge utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet i lek och lärande såväl inomhus som utomhus. Utomhusvistelsen bör ge möjlighet till lek och andra aktiviteter både i planerad miljö och i naturmiljö.”(Skolverket, 2016b, s. 7)

Förskolegården är en komplex miljö som skall fylla många olika funktioner för att tillfredsställa barns och pedagogers behov. Skolverket (2016b) betonar att gården dels behöver utrymme för den pedagogiska verksamheten och dels för barnens självstyrda lek. Vidare lyfter de fram att miljön, både ute och inne, ska vara utformad så att barnen kan växla mellan flera aktiviteter, för att kunna leka och inhämta kunskap på olika sätt. Boverket (2015, s.9) betonar vikten att barn i sin utemiljö kring förskolan har plats att röra sig och möjligheter att utforska och forma miljön:

”Bra utemiljöer är miljöer där lusten, spänningen och nyfikenheten får spelrum, miljöer som stimulerar till nya utmaningar, lockar till lek och fysisk aktivitet. Miljöer som också tillåter barn och unga att skapa och utforma platser och aktiviteter på egna villkor.”

Vad skapar en välfungerande förskolegård, med fokus på lek och lärande? Vilka aktiviteter och komponenter bör utemiljön erbjuda oavsett utgångsläget? Hur kan en klok planering och lokalisering höja platsens värde för barnens utveckling, lek, lärande? Med utgångspunkt i dessa frågor vill jag urskilja de mest centrala

element i utformningen av en förskolegård. Genom litteraturstudier och studiebesök önskar jag kartlägga ett antal utvalda tillfälliga förskolegårdar samt jämföra deras förutsättningar och innehåll. Avsikten med arbetet är att bidra med inspiration till planerare, utbildningsledare, fastighetsskötare samt personal vid redan befintliga förskolor med redskap för hur en ny eller redan existerande förskolegård kan göras mer användbar och spännande för olika aktiviteter.

MÅL OCH SYFTE

Det övergripande målet med arbetet är att genom en litteraturstudie undersöka och lokalisera vad som skapar en god utemiljö vid förskolor där barns utveckling, lek och lärande främjas. Målet är även att kartlägga ett antal gårdar vid tillfälliga modul- eller paviljongförskolor i Mellansverige för att analysera deras innehåll, kvaliteter och förutsättningar.

Huvudsyftet är att belysa och lyfta fram element i utemiljön som tillsammans skapar en god miljö för barns lek och lärande samt att diskutera viktiga faktorer i planeringen av framtida tillfälliga förskolegårdar.

Frågeställningar

- Hur bör en förskolegård utformas, med fokus på barns lek och lärande? Vilka aktiviteter och element bör tillgodoses för i utemiljön?
- Vad återfinns i utemiljön kring tillfälliga förskolor idag?
- Vad är centralt i planeringen av tillfälliga förskolor och dess utemiljö för att skapa så bra förutsättningar som möjligt för barns utveckling?

ARBETETS ÖVERGRIPANDE STRUKTUR

Det självständiga arbetet består i huvudsak av två större delar. Inledande gjordes en litteraturstudie som beskriver hur en förskolegård kan utformas och vad som efterfrågas i utemiljön för att gynna barns lek och lärande. I studiens sammanfattande resultat och slutsatser presenteras de av litteraturen beskrivna element och platsaktiviteter som för barnens utveckling är viktiga vid förskolegården.

Nästa del redogör för arbetets studiebesök på åtta utvalda förskolegårdar och ger en bild av hur modulförskolorna är utformade runt om i Mellansverige. De åtta gårdarna presenteras var för sig i text, bilder, planer och tabeller där deras innehåll och värden sedan sammanställs i studiens sammanfattade resultatsdel.

Uppsatsens avslutande del diskuterar studiernas resultat med avslutade slutsatser och möjligheter till vidare forskning. Sist i Bilaga 1 finns det protokoll som användes under studiebesöken på de utvalda förskolegårdarna.

METODER

Detta kapitel beskriver arbetets upplägg och de metoder som användes i studien. Inledningsvis genomfördes en litteraturstudie i syfte att undersöka vilka aktiviteter och element som enligt litteraturen bör erbjudas vid en förskola för att skapa en god utemiljö som stödjer barns utveckling, lek och lärande. Detta låg sedan till grund för framtagandet av ett analysverktyg inför studiebesök på ett antal strategiskt utvalda tillfälliga förskolor belägna i Mellansverige.

LITTERATURSTUDIE

Studien hade till syfte att undersöka vad som i litteraturen beskrevs skapa en god utemiljö, med aktiviteter och element som stödjer barns utveckling, lek och lärande. Då ingen litteratur och forskning gällande tillfälliga förskolegårdar har kunnat urskiljas har den litteratur som studerats gällt förskolegårdar och andra lek- och lärandemiljöer. Den breda ingången till ämnet medförde ett omfattande arbete med att söka, granska och välja ut material som var relevant för ämnet. I ett första steg lästes Boverkets

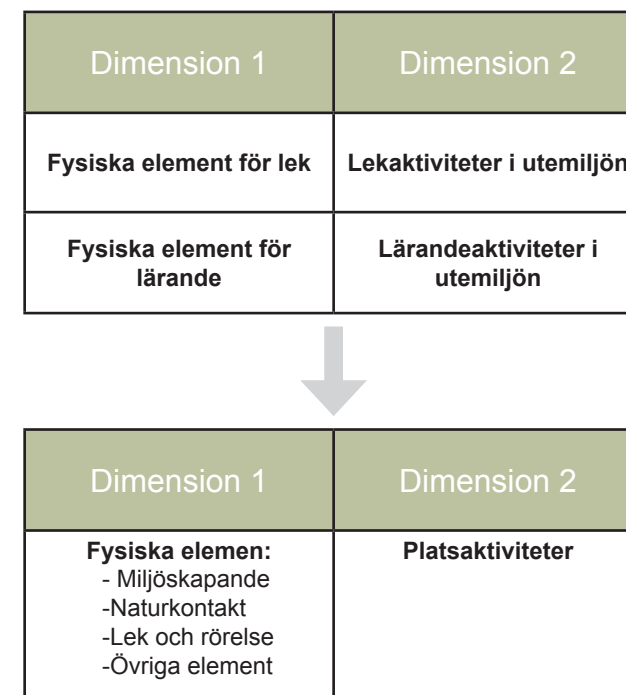
publikation *Gör plats för barn och unga* från 2015 som syftar till att ge vägledning om hur goda utemiljöer vid skola och förskola kan skapas och utformas genom fysisk planering. Utifrån de utformningsprinciper som tas upp i publikationen fördjupades litteraturstudien genom forskningsbaserad litteratur, vetenskapliga artiklar, avhandlingar, böcker och andra publikationer, med specifik kunskap kring utemiljöer och aktiviteter som stödjer barns fysiska, sociala och pedagogiska utveckling. Litteraturen har i första hand inhämtats genom sökningar på SLU:s bibliotek söktjänst Primo, Libris och Google. Relevant litteratur har även mottagits från handledare.

Bearbetning och analys

Litteraturen analyserades i flera steg. Tidigt delades bearbetningen av litteraturen upp i två dimensioner, den första som behandlade fysiska element i utemiljön som stödjer utevistelse, lek och lärande och den andra som istället riktade sig till att identifiera möjliga platsaktiviteter (Ittleson et al., 1974). Inspiration till användandet av flera dimensioner hämtades ifrån en studie av Woolley och Lowe, (2013) där lekplatsers möjligheter till olika sorters aktiviteter och innehåll av fysiska element undersöktes. Denna uppdelning resulterade i fyra separata listor, två

i varje dimension. Platsaktiviteter och fysiska element delades på så vis upp där lek och lärande behandlades var för sig för att lättare kunna överblicka resultatet (se figur 1).

Listornas innehåll analyserades sedan var för sig och omarbetades. En viss problematik uppstod under bearbetningen av den första dimensionen gällande fysiska element i

Figur 1. Bearbetning av litteraturstudie.

utemiljön . Flera utav de element som ifrån litteraturen identifierats uppmuntra och stödja lek fanns även listade som element för lärande. Av denna anledning slogs dessa listor ihop där olika grupper av element samlades under fyra rubriker; Miljöskapande, Naturkontakt, Lek och rörelse och Övriga element. Totalt inkluderades 17 olika typer av element som enligt litteraturen är av betydelse för barns utevistelse (se Tabell 2, s. 27-28).

I den andra dimensionen blev det även där tydligt att lek- och lärandeaktiviteter inte kunde hållas åtskilt, då flera av de listade aktiviteterna återkom på båda listorna. Listan slogs därför ihop till en tabell som inkluderade olika aktiviteter för lek och lärande på förskolegårdar. Kategorier som inte skulle kunna urskiljas i den fysiska miljön uteslöts. Totalt identifierades sju olika typer av aktiviteter: utforskande/iakttagande, skapande, grovmotorisk, social, fantasilek/rollek, lekar med regler samt platsbaserad ledd undervisning, vilka beskrivs vidare i Tabell 3 i uppsatsens resultatsdel. Processen av bearbetningen av litteraturen beskrivs sammanfattande i Figur 1 på föregående sida.

STUDIEBESÖK

Metoden för studiebesöken grundar sig i det analysverktyg som togs fram under arbetet med litteraturstudien. Verktöget bestod av tre delar för att tillsammans kunna utvärdera och jämföra de olika gårdarnas innehåll och kvaliteter. De tre delarna hängde samman men hade delvis skilda fokusområden. Den första delen belyste viktiga element i den fysiska utemiljön. Den andra delen tittade istället på olika platsaktiviteter som möjliggörs genom specifika nyckelelement. Till exempel är regellekar med boll beroende av en stor öppen yta, medan en kombination av små och stora rum är nödvändig för att sociala aktiviteter i olika skala ska kunna ta plats. Slutligen användes även miljövärderingsinstrument OPEC, ett verktyg som använts i tidigare studier för att granska och utvärdera förskolegårdar.

Analysverktyget fungerade som ett styrdokument, vilket medförde att platsbesöken genomfördes strukturerat och systematiskt på de olika förskolegårdarna. Användandet av ett i förväg utformat protokoll medförde även att studiebesöken blev mindre subjektiva och mer konsekventa, vilket ökar studiens validitet och reliabilitet. Till varje protokoll bifogades även en enkelt producerad karta över gården, för att

kunna skissa upp gårdens utformning som stöd för analysen. Mängden grönska uppskattades och ritades ut i förväg genom granskning av högupplösta kartor, där större träd och buskage var synliga.

Urval av förskolegårdar

År 2013 redovisade Sveriges televisions kartläggning att Uppsala kommun uppfört störst andel barackförskolor sedan millennieskiftet. Mellan år 2000-2013 byggdes 74 procent av förskolorna i form av baracker i kommunen (Grill, 2013) och i slutet av förra året uppgav kommunen att 20 procent av Uppsalas kommunala förskolor består av moduler (Korbutiak, 2016). Av denna anledning valdes fyra tillfälliga förskolegårdar i Uppsala kommun ut för observationsstudien. Utöver det valdes ytterligare fyra tillfälliga olika förskolegårdar ut, två placerade i Örebro kommun och två i Karlstad kommun. Utgångspunkten var att välja förskolegårdar som skiljer sig åt geografiskt, då utformningen av förskolegårdar kunde tänkas skilja sig åt mellan olika kommuner.

I de enskilda kommunerna baserades sedan urvalet på förskolornas storlek, tillgång till natur och läge inom kommunen. I Uppsala kommun medförde detta ett val av två förskolegårdar centralt placerade, en i utkanten av staden och

en belägen i en mindre ort några mil utanför Uppsala stad. I Örebro kommun valdes en centralt och en icke centralt placerad förskola, och i Karlstad valdes en förskola i utkanten av tätorten och en utanför centralorten. En variation av förskolornas läge och miljöer var önskvärd för att gårdarna tillsammans skulle representera en bredd av tillfällig förskolegårdars förhållanden, vilket uppfattades bidra med mer generalitet till studien. Gårdarnas olika situation gav även tillfälle att analysera tillfälliga förskolegårdars utformning i skiftande miljöer.

Ett i förväg bestämt kriterium för förskolegården var att förskolans verksamhet skulle utgå från och kring en så kallad tillfällig förskola. Huvudbyggnaden skulle utgöras av baracker, paviljonger eller moduler med ett begränsat bygglov. Ytterligare ett kriterium var att förskolans gård skulle finnas i direkt anslutning till byggnaden. Förskolor utan tillgång till en egen gård uteslöts.

Genomförande

Det protokoll som upprättats inför studiebesöken användes för insamling av uppgifter om gårdarnas innehåll och värden. En kvalitativ metod användes för besöken där varje på förhand bestämt typ av element identifierades

och beskrevs närmare med tillhörande kommentarer och reflektioner. (Sussman, 2015).

Inledningsvis gick jag ett varv runt förskolegården för att få en överblick över hela gårdens utformning och innehåll. Förskolans avgränsning mot omkringliggande områden markerades på den medtagna kartan och beskrevs vidare i medtaget protokoll. Fortfarande på avstånd korrigerades och kompletterades kartan med den vegetation som kunde identifieras på plats. Om inga barn var ute på gården fotograferades sedan utemiljön och dess innehåll på avstånd. I de fall där barn var ute på gården gick jag vidare till nästa steg och fotograferade först när barn och pedagoger gått in.

Vidare undersöktes utemiljön närmast huvudbyggnadens ingång. Därefter förflyttade jag mig längre ut mot gårdens yttre kanter. Fysiska element och nyckelelement för de båda tabellerna i protokollet antecknades och kommenterades allteftersom de påträffades. Detaljbilder över särskilda element och utrustning fotograferades när inga barn var på plats. För att kunna undersöka vilka lösa objekt, såsom bollar, hinkar etcetera, som fanns tillgängliga vid förskolan var det emellanåt nödvändigt att en pedagog följde med och visade vart de förvarades då de ofta låses in när

barnen är inne.

I ett sista steg på plats vid varje platsbesök gick analysverktyget igenom punkt för punkt för att kontrollera att inga element eller nyckelelement för platsaktiviteter missats. Besöken tog mellan 2-3 timmar. Med hjälp av den karta som ritades upp beräknades i efterhand värden för mängden friyta barnen på varje tillfällig förskola hade tillgång till, samt ett värde för OPEC (Boldemann et al., 2006; Mårtensson, 2013; Mårtensson et al., 2009).

Bearbetning och analys

Insamlade data analyserades och bearbetades i flera steg där kvalitativa och kvantitativa metoder kombinerades. För den första dimensionen sammanställdes samtliga data i ett översiktligt schema. I schemat listades beskrivna element som hade identifierats för varje gård. Därefter gjordes flera frekvenstabeller för att på ett överskådligt sätt kunna urskilja om det fanns element som var vanligt eller sällan förekommande.

I nästa steg sammanställdes data för den andra dimensionen, gällande de platsaktiviteter som bedömts kunnat ta plats genom specifika nyckelelement, i en gemensam tabell. Även för denna dimension samlades materialet i en

frekvenstabell för att kunna urskilja antalet tillfälliga förskolegårdar som erbjöd en viss typ av aktivitet i någon form. Därefter analyserades de båda dimensionernas resultat tillsammans för att se ifall det fanns likheter eller mönster dem emellan, om deras innehåll, geografiska läge och förhållande till närmaste tätort hade betydelse för gårdarnas användbarhet.

Med hjälp av den karta som ritades upp beräknades i efterhand värden för mängden fria barnen på varje tillfällig förskola hade tillgång till, samt ett värde för OPEC (Boldemann et al., 2006; Mårtensson, 2013; Mårtensson et al., 2009).

METODDISKUSSION

Inledningsvis av arbetet genomfördes en grundlig litteraturstudie. Denna litteraturstudie var nödvändig för att inför studiebesöken skapa mig en uppfattning om förskolegårdars vitala funktioner och element. Genom litteraturen förtydligades sambandet mellan den fysiska miljön och olika aktiviteter som stödjer och främjar barns utveckling, lek och lärande.

Bearbetningen av litteraturstudien och struktureringen av analysverktyget blev omfattande. Utifrån information och tolkningar av litteraturen kunde viktiga aktiviteter och element identifieras. Efter handledning och råd av två tillfrågade pedagoger arbetades protokollet om till dess slutgiltiga form. Analysens omfattning var dock befogad då ett strukturerat protokoll var nödvändigt för att under studiebesöken kunna genomföra en systematisk procedur. Barnens faktiska aktiviteter och beteende på gårdarna har inte inkluderats i denna studie då det låg utanför tidsramarna. Bedömningarna av förskolegårdarna funktion och kvaliteter baserades på en förståelse och tolkning av utemiljön utifrån författarens perspektiv.

Att aktiviteterna är möjliga att utföra och ta plats på gården betyder dock inte nödvändigtvis att de i verkligheter utspelar sig. Förutom gårdens innehåll påverkas barnens aktiviteter även av andra faktorer, deras egna och personalens intresse för att nämna några. Att studiebesöken inte inkluderade aktiviteter och händelser på plats medförde att de kunde begränsas till ett tillfälle vid vardera gård. Resultatet från studien begränsades på så vis inte till faktiska aktiviteter som tog plats vid besökstillfället utan visar vilka möjligheter och värden för lek- och lärandeaktiviteter gårdarna innehar. För vidare utvärdering om en förskolegård lever upp till kraven för barns lek och lärande hade kompletterande observationsstudier av barns och personals faktiska användning och upplevelse av gården behövts. För denna studies syfte att åskådliggöra och jämföra den fysiska utemiljön vid ett antal tillfälliga förskolegårdar har den avgränsade metoden dock inte inneburit några risker mer än att vissa möjligheter och element som är mer beroende av sitt sammanhang kan ha gått observatören förbi.

De direkta observationerna av gårdarnas innehåll på plats gav studien förstahandsdata, vilket medförde att insamlingen av data blev omedelbar och mer objektiv. Att en och samma

person utförde observationen ökar troligen reliabiliteten men kan givetvis riskera validiteten. Detta att ställa mot exempelvis undersökningar där deltagarna själva rapporterar in data, där deras minne och egna vinklingar kan komma att påverka resultatet (Sussman, 2015).

Den fysiska miljön ute förändras i takt med årstiden. Då studiebesöken genomfördes under våren innan den mesta vegetationen hunnit slå ut fanns risken att gårdarna skulle uppfattas som mer öppna och torftiga än under senare vår, sommar och höst. Gårdarnas rumslighet granskade såsom den uppfattades i dagsläget utifrån utemiljöns indelning med träd och buskar.

Under studiebesöken söktes även platser och anläggningar för vatten att ansamlas. Då alla besökstillfällen utom ett genomfördes under regnfria förhållanden medförde det en viss svårighet att upptäcka hur och vart dagvatten tog vägen. Tydliga diken, sänkor och rännor för dagvattenhantering antecknades men mindre gropigheter i hårdgjorda ytor uteslöts. Ytterligare ett besök vid vardera gård under regn hade underlättat identifikationen av element som är beroende av vatten, men av arbetets tidsmässiga begränsning var flera besök vid vardera gård inte möjligt att genomföra. Element rörande gårdens rumslighet eller

vatten krävde av denna anledning en medveten hantering under hela processen.

Som skapare av ett analysverktyg innehas en stor påverkan i fråga om dess innehåll och struktur. De möjliga aktiviteter samt element som i denna studie använts bygger dock på data och tolkningar av tidigare forskning. Med den konsekventa insamlingen genom analysverktyget kan studien genomföras igen med andra eller fler tillfälliga förskolor. Då valet av förskolegårdar baserades på deras geografiska förhållanden till städernas centrum, och innehöll både centralt och icke centralt belägna förskolor kan urvalet anses vara representativt.

”När det kommer snö, regn eller löven
faller blir även den enklaste utemiljö
lekbar.”

(Mårtensson, 2009, s. 175)

LITTERATURSTUDIE

EN PLATS FÖR LEK OCH RÖRELSE

”Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande ska präglade verksamheten i förskolan.” (Skolverket, 2016b, s. 6)

Läroplanen för förskolan, Lpfö 98 reviderad 2016, beskriver leken som ett verktyg i förskoleverksamheten för att främja barns utveckling (Skolverket, 2016b). I en forskningsbaserad publikation av Boverket (2015) betonas lekens stora betydelse för barns fysiska, sociala och kreativa utveckling. I samma publikation framkommer det även att utemiljöns utformning kan anpassas i syfte att skapa platser för lek som erbjuder mental återhämtning och ett ökat välbefinnande.

Barn leker överallt där det finns möjlighet. Detta lyfts fram i en publikation av Boverket (2011) där det beskrivs hur leken tar plats oavsett om miljön är utformad för lek eller inte. Mårtensson (2009) beskriver detta som en grov förenkling och menar att utformningen av en förskola i hög grad påverkar barns lek och aktivitet och att det faktiskt inte är ovanligt att barn på bristfälliga gårdar slutar leka. Särskilt

gäller det de lite äldre förskolebarnen som har en tendens att bli stillasittande och ge upp den mer fysiskt aktiva leken. Hon beskriver utifrån studier av aktivitetsnivå och former av lek vid olika förskolor hur leken på vissa gårdar uppfattas som monoton och händelselös, medan andra gårdar är fulla av aktiviteter, spring och lek. Mårtensson beskriver hur man för att värna om barns utveckling måste utforma för olika typer av lek och aktiviteter och med stora ytor, mycket vegetation och variation öppnar upp möjligheter för den vidlyftiga lek som visat sig vara hälsofrämjande (Mårtensson 2009).

FYSISK AKTIVITET OCH MOTORIK

Det finns ett starkt samband mellan lek och rörelse, och vid utevistelse ökar nivån av fysisk aktivitet, inte bara i de mer vida lekarna som är vanligare utomhus utan generellt (Mårtensson, 2009).

En timme av måttlig fysisk aktivitet per dag är rekommenderat för barn och unga (Statens folkhälsoinstitut, 2011). Mycket tyder på att barns fysiska aktivitet har minskat medan stillasittande ökat (Wikland, 2013), vilket gör att kraven på förskolegården blir allt högre. Wikland (2013) betonar att då många barn i förskoleåldern spenderar mer vaken tid på

förskolan än i hemmet under vardagarna är det av stor vikt att gården utformas med förutsättningar för lek och rörelse. Som jämförelse kan sägas att en ordinär skolgård med rejäla öppna ytor har visat sig ge barn mer än en tredjedel av den fysiska aktivitet de behöver under en dag (Mårtensson & Jansson, 2014).

Den fysiska aktiviteten är vital för barns kropps- uppfattning, deras motoriska, psykosociala och kognitiva utveckling (Boverket, 2015, s. 18). Allteftersom de växer utvecklas deras motorik och rörelseförmåga (Boverket, 2011), vilket medför att utemiljön kring förskolan måste vara anpassad och erbjuda utmaningar för barn i skilda åldrar. Lenninger och Olsson (2006, s. 55) menar i sin sammanställning av forskning att olika typer av rörelse även utvecklar barns förmåga att orientera sig i det tredimensionella rummet, då deras förståelse av höjd, djup och rymd förbättras. Av denna anledning lyfter de fram att utrymme för att springa, hoppa, gunga, snurra, rulla, åla, slå kullerbyttor och dansa är viktiga inslag i utformningen av utemiljön. För att erbjuda dessa aktiviteter behöver gården utformas med både gröna partier och hårdgjorda ytor. Specifika element eller redskap kan möjliggöra vissa aktiviteter, men de är även viktigt att låta vissa ytor vid gården vara öppna, utan ett visst aktivitetsprogram. Gräsmattor,

buskage eller dungar, samt kullar och andra nivåskillnader lyfts fram som viktiga inslag som inbjuder till lek och rörelse (Boverket, 2013, s. 52).

OLIKA TYPER AV LEK

I en studie av Woolley och Lowe (2013) som omfattade tio lekparkers undersöktes förhållandet mellan deras utformning och lekvärde. I studien granskades de olika lekparkernas möjligheter och värde för olika typer av lekaktiviteter. Lektyper som inkluderades var konstruktiv, funktionell (grovmotorisk), fantasilek, social lek samt lekar med regler. Då det är av stor vikt för barns utveckling att deras lek kan variera mellan olika typer av aktiviteter föreslogs det i studien att en utemiljö som erbjuder fler olika sorters lekaktiviteter har ett högre lekvärde.

Woolley och Lowe beskriver hur den konstruktiva leken handlar om att barns möjlighet att forma, skapa och förändra den fysiska miljön de befinner sig i. Skolverket (2016b) framhäver denna typ av lek och menar att den ger barn möjlighet att i sitt skapande uttrycka och bearbeta tidigare eller nya erfarenheter och sina känslor. Inslag av lösa objekt, löst material och naturmaterial, såsom sand, vatten och grenar stimulerar skapande aktiviteter (Woolley &

Lowe, 2013). Natur och det lösa material är viktiga element för de yngre barnen, där de lätt kan komma i kontakt och påverka sin omgivning (Mårtensson, 2009).

I den funktionella eller grovmotoriska leken utvecklas barns fysik, motorik och rörelseförmåga. Olika sorters lekutrustning och naturelement beskrivs stödja grovmotoriska aktiviteter i utemiljön, där ibland kullar, klätterträd och redskap, där barn klättra, hoppa eller balansera (Woolley & Lowe, 2013). Cykelslingor, asfalterade gångar där barn kan cykla omnämns också i litteraturen vara ett attraktivt och positivt inslag på gården som främjar grovmotorisk aktivitet (Cosco, 2006; Cosco et al., 2010).

För att stödja barns fantasi bör gården vara varierad och innehålla många olika slags komponenter. Gröna partier och naturliga lekmiljöer anses stimulera till fantasilek (Boverket, 2015, s. 23; Mårtensson & Jansson, 2014) då de i regel erbjuder varierade utemiljöer med en stor variation av naturligt material. Lösa, flyttbara objekt samt en spännande och utmanande terräng omnämns vara vital för barns fantasilek (Moore, 1996; Woolley & Lowe, 2013).

Gårdens storlek och rumsindelning påverkar

dess möjlighet för olika typer av sociala aktiviteter mellan barnen (Woolley & Lowe, 2013). För att stödja social samvaro i olika former bör gården innehålla en variation av öppna och mindre rum. De mindre och mer intima rummen uppmuntrar barn att vistas och leka i mindre grupper medan större, öppna ytor stödjer större gruppaktiviteter och samarbeten (Moore, 1996; Woolley & Lowe, 2013). Gröna partier av träd och buskar kan i detta fall användas för att skapa mer avgränsade platser för socialt umgänge (Boverket, 2015, s. 23).

Lekar med regler är även en aktivitet som är beroende av gårdens storlek och rumslighet. För att stödja olika typer av regellekar bör utemiljön innehålla generösa, öppna, multifunktionella ytor. Fysiska barriärer och ramar kan även vara nödvändiga för att erbjuda vissa specifika regellekar (Woolley & Lowe, 2013). I Boverkets (2013, s. 52) vägledande publikation, sammanställd av forskning kring förskolegårdar, omnämns platta, hårdgjorda ytor möjliggöra olika regellekar med boll.

Barns utforskade lek är något som anses vara intimt förknippat med utevistelse (Mårtensson, 2004; Mårtensson & Jansson, 2014; Moore, 1996). Skolverket (2016b) betonar detta och vikten av att inkludera både planerade miljöer

och naturmiljöer på förskolegården för att främja olika aktiviteter. Den utforskande aktiviteten stödjer både barns lek, samtidigt som den kan bidra mer nya erfarenheter och lärande. Utforskandet sker med hjälp av hela kroppen och alla dess sinnen. För att stödja denna typ av aktivitet bör utemiljön innehålla en stor biologisk variation av växter och djur, skiftande markförhållanden och terräng (Moore, 1996). Inslag av gröna partier och skogspartier med naturmark anses av denna anledning vara en särskilt god utemiljö för utforskande (Boverket, 2015; Mårtensson & Jansson, 2014).

En förskolegårds utformning och innehåll tycks vara helt avgörande för vilka aktiviteter som kan erbjudas. En variation av leken gynnar barns fantasi och lärande, dess motoriska, fysiska och sociala förmågor. En varierad lek ställer dock krav på en varierad utemiljö. Inslag av vegetation, nivåskillnader, naturelement och löst material tycks vara komponenter som stödjer flera olika typer av aktiviteter.

DEN VIDLYFTIGA LEKEN

Den vidlyftiga leken kännetecknas av en mer öppen och flexibel karaktär, där lektemat snabbt kan ändras, leken kan förflytta sig över gården och barn kan lätt ansluta till eller pausa ifrån leken (Mårtensson, 2009). Studier har visat att gårdar som har tillgång stora ytor, en hög andel vegetation och kuperad terräng, samt ett småbrutet landskap där vegetation, öppna ytor och lekytor är väl integrerade, skapar en bra lekmiljö där barns vidlyftiga lek främjas (Mårtensson, 2013). Sådana utemiljöer är därför att rekommendera för alla sorters förskolegårdar (Boldemann et al., 2006).

För att kunna granska och utvärdera förskolegårdars utemiljöer har ett miljövärderingsinstrument kallat OPEC tagits fram. OPEC står för Outdoor Play Environment Categories och har baseras på studier av barns utomhuslek. Instrumentet inkluderar de tre tidigare nämnda dimensioner; tillgången av friyta, andel yta med träd, buskar eller kuperad terräng, samt integrationen mellan gårdens vegetation, öppna ytor och lekytor (Mårtensson, 2013). Barn vid gårdar med ett högt OPEC-värde har visat sig vara mer fysiskt aktiva (Boldemann et al., 2006), ha bättre koncentrationsförmåga (Mårtensson et al., 2009), högre välbefinnande och längre nattsömn (Söderström et al., 2013).

Boldemann et al. (2006) beskriver att rymliga förskolegårdar med inslag av mycket vegetation även fungerar som solskydd i utemiljön och att barn vid dessa gårdar har större chans att utsättas för en lagom mängd UV-strålning.

NATUR FRÄMJAR LEKEN

I flera studier och litteratur beskrivs det att naturliga inslag av skogspartier eller annan vegetation har en positiv inverkan på barns lek och rörelse (Eriksson Bergström, 2013; Mårtensson, 2009; Mårtensson & Jansson, 2014; Sandseter, 2009; Söderström et al., 2004). I en studie av Sandseter (2009) jämfördes två förskolegårdar vars utformning och innehåll skiljde sig åt drastiskt. Den ena gården var traditionellt utformad och innehåll prefabricerade lekutrustning med sandlåda, gungor, klätterställning och gungbräda, medan den andra gården karaktäriserades av ett skogsparti med naturliga element, såsom träd, kullar, berg, stockar och stenar. Resultatet av jämförelsen indikerade att den naturliga utemiljön erbjöd möjligheter till mer varierad, utmanande och intensiv lek än gården med de prefabricerade lekredskapen. Sandseter får medhåll av både Eriksson Bergström (2013) och Mårtensson och Jansson (2014), vilka i sina publikationer lyfter fram att naturliga lekmiljöer skapar

möjligheter till fler olika typer av aktiviteter. Barns tycks i sådana miljöer bli mer engagerade och påhittiga, deras lek blir mer vidlyftig och de för möjlighet att själva utforska, experimentera, omforma och påverka gårdens utformning. Vid ytterligare en studie där lekplatser utvärderades pekade resultatet på att naturliga lekmiljöer har ett högre lekvärde jämfört med lekplatser som endast innehöll prefabricerad lekutrustning (Woolley & Lowe, 2013).

Vistelse i naturen har även en positiv inverkan på människans mående. Där ökar den spontana uppmärksamheten, koncentrationsförmågan förbättras och vi blir på samma gång både lugnare och piggare (Szczepanski, 2007). Gröna partier utgör ofta barns favoritplatser på gårdarna. Växtligheten främjar barns fantasi och skapar platser där barn kan samvara i både större och mindre grupper (Boverket, 2015, s. 23). Gröna partier på gården gör det även lättare för barnen att växla mellan mer fartfyllda och lugnare aktiviteter. Mårtensson (2009) lyfter fram att naturmarken som innehåller rikligt med löst material skapar fotfäste för barnens lek. Där kan vegetation och löst material få barnen att stanna upp och utforska detaljer närmare. Naturmark beskrivs även medföra ett minskat antal konflikter mellan barnen då det lösa materialet av kottar, pinnar, barr och löv brukar finnas i

stora mängder och räcker åt alla (Lenninger & Olsson, 2006). Mårtensson (2009) menar att det är i kontakt med det lösa materialet och den fysiska miljön som utomhusleken börjar. Vidare lyfter hon fram att naturen har stor betydelse för de yngre barnen, då de lätt kan ta kontakt med sin omgivning genom att känna på, forma eller förändra detaljer i utemiljön.

I en studie av Söderström et al. (2004) undersöktes vad som i utemiljön runt en förskola fångar barns intresse och uppmuntrar till lek. Av den tillfrågade personalen framkom det att vatten är av stor betydelse på gården. Vattenanläggningar kan skapa möjligheter både för lek och lärande, där vattnet kan användas för att plaska, hälla, damma upp eller som föremål för andra saker att flyta på (Boverket, 2015, s. 86; Moore, 1996). Vatten kan även användas i ett rekreativt syfte (Moore, 1996).

I samma studie, där vatten beskrevs vara ett viktigt inslag på förskolegården, av Söderström et al., uppgav de tillfrågade pedagogerna att inslag av natur, skogspartier eller dungar, träd och buskar har stor betydelse för leken. Av de kategorier som undersöktes listades innehållet av buskar i utformningen som det mest betydelsefulla elementet. Boverket (2015, ss. 91–92) lyfter i en sammanställning utav

forskning kring förskolegårdar fram att täta buskage eller naturliga planteringar utgör en av de viktigaste miljöerna för barns lek. Sådana miljöer går att skapa på relativt små ytor av tätt flerskiktad vegetation. Boverket beskriver att med en välkomponerad artsammansättning kan det gröna partiet både erhålla täta bryn i ytterkanten, samtidigt som de på insidan skapar spännande lekmiljöer. De lyfter även fram att flerstammiga träd och träd med lågt sittande grenar kan användas för barn att klättra i. Enligt Moore (1996) kan trädklättring stimulera barns kontakt med naturen.

Valet av växter på gårdarna bör utgå från arter som tål ett stort slitage. Enligt en publikation utav Boverket (2015, s. 92) är växter som skjuter skott från både grenar, stam och bas att föredra då de fortsatt kommer att kunna användas för lek även om grenar emellanåt bryts av. Vintergröna växter lyfts även fram för deras rumskapande egenskaper vintertid, där de kan bilda mindre rum skyddade ifrån vind. Vidare beskriver Boverket att buskar med stark färg på grenar och stammar och vegetation där bär och frukter sitter kvar länge, kontrasterar och bidrar med färg till utemiljön även vintertid.

VARIERAD RUMSLIGHET

Stora, öppna ytor är en viktig komponent för barns lek och lärande (Lerstrup, 2016; Moore, 1996; Woolley & Lowe, 2013) som en multifunktionell arena som stödjer många olika aktiviteter, alltifrån informell lek till mer styrda bollekar (Moore, 1996). För att bidra med variation på gården är placeringen av de öppna ytorna och deras samspel med andra detaljer i utformningen av stor vikt.

I kontrast till de öppna ytorna beskrivs mindre, mer intima och skyddade rum som viktiga inslag i utemiljön kring förskolan, då de stödjer enskilda aktiviteter och samvaro i minde grupper, samt skapar en plats för barns återhämtning från de mer livliga lekarna (Moore, 1996). I Boverkets (2015, s. 88) publikation kan det utläsas att dessa minde rum ofta saknas i förskolors utemiljö på grund av säkerhetsfrågor. Mobbning lyfts fram som en orsak till varför man tidigare valt bort de mer avskilda områdena, men Boverket slår fast att denna risk inte får gå ut över barns behov av reträttplatser. De beskriver att tillflyktsplatser gärna bör vara omslutna av vegetation av olika slag, buskar och träd. Växtligheten kan där anses ha en restorativ inverkan (Boverket, 2015; Söderström et al., 2004) och erbjuda aktiviteter där barn kan interagera med naturmiljön (Moore, 1996).

Lenninger & Olsson (2006) beskriver i sin sammanställning av forskning hur kojor utgör en form av reträttplats, där barnen själva är med och skapar sin miljö. De menar att kojan kan utgöras av något så enkelt som en filt över ett bord. Det viktiga är kojans funktion, att den skapar en skyddad plats som skapar trygghet åt barnen. De beskriver att en koja kan vara en del av både intensiva och mer stillsamma aktiviteter. För barnen skapas där en valmöjlighet, att stanna upp, vila eller att delta i aktiviteter som pågår i omgivningen. I en studie av Kylin (2004) framkommer det att kojan upplevs som en hemlig plats av barnen, på samma gång som den erbjuder en komponent för samvaro. Beroende på dess placering och samspel med utemiljön varierar dess funktion och barnen upplever kojan på olika sätt.

Själva förskolegården är ofta avskild ifrån den omkringliggande miljön. Ett stängsel eller staket fungerar som avgränsare och skapar en säkrare plats för barnens lek, franskild ifrån exempelvis trafik (Moore, 1996). Moore (1996) beskriver ofta de fysiska barriärerna som multifunktionella. Låga murar kan inne på gården användas för att definiera en aktivitetsyta, samtidigt som muren kan användas som redskap i leken eller som sittyta. Intill naturliga habitat menar dock Moore att en visuell kontakt ifrån

gården bör bibehållas och att delvis transparenta stängsel är att föredra. Moore får medhåll utav Mårtensson (2013) som lyfter fram den trygghetskänsla ett staket eller annan fysisk barriär kan bidra med. Samtidigt betonar Mårtensson (2013) vikten av barns fria rörelse mellan olika lekytor och menar att olägligt placerade staket eller stängsel kan hindra eller avbryta barnens lek och lustfyllda spring över gården.

KUPERAD TERRÄNG

Varierad terräng med höjdskillnader beskrivs i litteratur och flera studier vara positiva inslag i utemiljön och främja barns utveckling, lek och rörelse (Boldemann et al., 2006; Boverket, 2015; Mårtensson, 2009; Mårtensson et al., 2009; Moore, 1996). Genom nivåskillnader kan gården delas upp och nyttjas i olika sammanhang. Kullar och sluttande terräng stimulerar till fysisk aktivitet och erbjuder utmaningar för barns motoriska utveckling (Boverket, 2015). Där erbjuds en plats där barn bland annat kan rulla, kräla, kana, balansera eller hoppa (Moore, 1996). Kullarna kan även ge upphov till större lekar då ett barns rörelse och spring kan sprida sig till fler barn (Mårtensson, 2009).

Vintertid kan sluttande terräng vid förskolan användas som pulkabacke. Boverket (2015,

s. 91) beskriver i deras publikation gällande förskolegårdar att kullar tänkta som pulkabacke kan med fördel placeras mot nordost, då snön är kvar längre i skuggan och backen kan användas under en längre tid. I en annan publikation av Boverket (2011) betonar de också att pulkabackar inte skall placeras intill staket, planteringar eller avgränsade lekytor för att undvika att barn åker in i dem. Vintern och snön blir på så vis en tillgång i utemiljön, som gynnar barnens lek och rörelse.

MARKMATERIAL OCH GÅNGAR

Vilket underlag en yta består av har visat sig ha betydelse för barns lek. I Boverkets publikation (2011) beskrivs ytor täckta av gräs eller grus möjliggöra många olika aktiviteter och är därför användbara på förskolegårdar. De betonar att vissa lekar kräver ett mjukare underlag, medan ett hårdare markmaterial kan användas för andra aktiviteter och går att rita på. Asfalterade ytor är ett exempel på de senare, där det finns möjlighet att bland annat cykla, studsa bollar eller utföra hopplekar. Valet av markmaterial bör därför anpassas efter det behov som ställs på förskolegårdars olika ytor (Moore, 1996).

Olika typer av gångar bör utformas vid förskolegårdar. Dels krävs praktiska gångar

för att ta sig mellan olika faciliteter och de centrala aktivitetsytor. Sekundära gångvägar kan istället fungera som avstickare och bidra till lekar där man följer eller jagar varandra (Moore, 1996). I Boverkets (2015, ss. 95–96) sammanställning av forskning kring förskolors utemiljö lyfts det fram att gångvägar bör bestå av ett fast, jämt underlag som inte blir halt när vatten samlas på ytan. Detta för att gångarna skall vara lättframkomliga och tillgängliga för barn med en funktionsnedsättning. För att gynna leken och lärande menar dock Moore (1996) att gångar bör utformas i många olika former och med olika material, beroende på dess funktion. Moore lyfter bland annat fram asfalterade gångvägar då de kan nyttjas för leksaker på hjul, vagnar och cyklar. Breda gångar med kurvor, så kallade cykelslingor, har enligt studier visat sig vara ett positivt inslag på gården då de uppmuntrar och främjar fysisk aktivitet (Cosco, 2006; Cosco et al., 2010).

UTRUSTNING OCH LEKREDSKAP

Som komplement till en gård kan prefabricerade lekredskap användas. Deras viktigaste funktion är att stödja barns fysiska och motoriska utveckling, men kan även främja kreativitet och samarbete mellan barnen (Moore, 1996).

Då de uppmuntrar till en mängd olika sorters rörelser är de ofta mycket uppskattade element på skolgården, med möjligheter att både gunga, klättra, kana, balansera och hänga (Boverket, 2015, s. 98). Deras attraktivitet kan även förklaras i och med att barnen erbjuds flera utmaningar och ett risktagande genom den fysiska aktiviteten (Moore, 1996). Lenninger och Olsson (2006) menar att ju fler möjligheter ett redskap erbjuder, desto mer finns det för barnen att utforska och utveckla. De lyfter även fram att lekredskap kan ha en samlande funktion, en utgångspunkt från vilken leken kan ha sin början.

Med lekredskapen som utmanar barnens fysiska förmågor kommer dock risker. Lenninger och Olsson (2006) betonar att det är viktigt att den prefabricerade utrustningen inte innehåller dolda fällor och att redskapen lätt går att underhålla vid behov. Moore (1996) menar också att valet av lekredskap bör anpassas efter ålder på barnen, med saker att upptäcka och använda för både de yngre och äldre förskolebarnen.

Gungor är en lekutrustning som omnämns vara ett populärt inslag för barnens lek (Lenninger & Olsson, 2006; Mårtensson, 2009). I och med den gungande rörelsen stimuleras det vestibulära sinnet vilket kan ligga till grund för

dess uppskattning. Att området med gungor ofta är avgränsat där barn kan umgås och interagera med varandra kan även det vara en betydande faktor till deras popularitet (Mårtensson, 2009). Förutom lek och social närvaro anses gungor vara ett redskap där barns balanseringsförmåga kan utvecklas (Lenninger & Olsson, 2006).

Att kunna forma sin utemiljö är av stor vikt för barns utveckling. I en undersökning utav Söderström et al. (2004) framkom det att två tredjedelar av personalen vid olika förskolor ansåg att sandlådan är en av de viktigaste platserna för lek på gården. Enligt Moore (1996) berikar det formbara materialet leken och öppnar upp möjligheter för många olika sorters aktiviteter. Andra komponenter, utan en i förväg given funktion skapar också frirum för barnens aktiviteter. Naturelement, såsom stenar, stenblock, grenar och stockar kan liksom återvunna objekt och skrot vara av intresse för barnen där de själva kan skapa dess funktion i leken (Boverket, 2015, s. 91). Moore (1996) beskriver den lösa rekvisitan som särskilt användbar i barns formande av utemiljön där föremålen kan bestå av en mängd olika objekt, naturliga eller syntetiska och behöver inte nödvändigtvis innebära stora kostnader för verksamheten.

En kombination av naturliga lekmiljöer, dess naturelement och lösa material, och prefabricerad lekutrustning tycks vara att rekommendera på förskolegården då de kompletterar varandra och skapar möjligheter för en mängd olika sorters aktiviteter. De prefabricerade lekredskapen kan fungera som mötesplatser och utveckla barns fysiska och motoriska förmågor medan de naturliga miljöer uppmuntrar barns utforskande, där leken inte är förutbestämd utan kan formas av barnen själva.

EN PLATS FÖR LÄRANDE

Utomhusmiljön vid förskolan har av litteraturen beskrivits vara viktig för barns lek och rörelse, men även som del av och plats för undervisning. Skolverket (2016b) beskriver barns lärande som en process där kunskap tillhandahålls och blir synlig i olika former, såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet. För att främja barns lärande menar de att skolmiljön bör erbjuda platser som stimulerar till lek och socialt samspel, där barnen kan lära genom att utforska och skapa, men också genom att själva få iaktta och reflektera över sin omvärld. ”Att gripa för att begripa” är den metafor Szczepanski (2014, s. 25) använder sig av för att beskriva utomhuspedagogikens identitet. Han menar att utöver att se och höra använder barn även sinnen såsom att lukta, smaka och känna för att lära i utemiljön. Undervisning i utemiljöer grundar sig i detta avseende på förstahandserfarenheter av platsrelaterade upplevelser, där språkliga begrepp kan kopplas samman till erfarenheter (Szczepanski, 2007).

Undervisning och lärande bör växlas mellan att bedrivas inomhus och utomhus (Boverket, 2015; Szczepanski, 2014). Detta för att skapa en variationsrik undervisning, där teoretiska inomhusstudier blandas med utomhusbaserat

lärande som inkluderar natur- och kulturlandskapet (Szczepanski, 2014). Undervisningen blir platsbaserad med ytor och element som har utformats i ett specifikt syfte för att rymma en viss typ av aktivitet, något som Boverket (2015) beskriver gör gården mer användbar och attraktiv. Vid dessa platser kan praktisk erfarenhet och teori kombineras. De skraddarsydda platserna som lyfts fram i Boverkets publikation kan exempelvis utgöras av en verkstad, berättarplats eller en energiproduktionsanläggning. Boverket får medhåll av Moore (1996) och båda källorna beskriver vattenanläggningar eller platser för odling som användbara i pedagogiska syften.

En studie av Söderström et al. (2004) visar att barn vid förskolor med utomhuspedagogisk inriktning spenderar mer tid utomhus jämfört med barn som går i en förskola utan sådan inriktning. Studien visar också att förskolegårdar där det finns klätterträd, träd eller dungar medför en längre utevistelsetid vid varm väderlek jämfört med förskolor där gårdar saknar dessa inslag. Förutom en miljö och element som stödjer utomhusbaserad undervisning hade förskolor med en utomhuspedagogisk inriktning en mer lekvänlig miljö (Söderström et al., 2004). Barn som går vid en förskola med utomhuspedagogisk inriktning får således mer tid utomhus till

både lek och lärande. Forskning visar även att undervisning som växlar mellan att bedrivas i inomhus- och i utomhusmiljöer bidrar till mer bestående kunskap (Boverket, 2015).

LANDSKAPET SOM MEDFOSTRARE

En stor del utav undervisningen av barn i förskola innefattar miljöer som stimulerar barnen att själva utforska, granska och reflektera över objekt och händelser (Skolverket, 2016b). Mårtensson (2009) beskriver förskolegården som en plats där fler egna initiativ och val av aktiviteter lämnas åt barnen. Pedagogerna intar där en mer övervakande roll och lämnar större utrymme till barnen att på egen hand leka och lösa eventuella konflikter. Mårtensson beskriver att landskapet kan ses som en medfostrare, där utemiljön främjar barns sociala kompetens och samvaro.

NATUREN SOM KLASSRUM

Naturen är en viktig del av utomhuspedagogiken och erbjuder många möjligheter för lärande. Tre mål i Läroplanen för förskolan Lpfö 98 (Skolverket, 2016b) berör sambandet mellan barns lärande och naturen där förskolan skall sträva för att varje barn:

”- utvecklar intresse och förståelse för naturens olika kretslopp och för hur människor, natur och samhälle påverkar varandra,

- utvecklar sin förståelse för naturvetenskap och samband i naturen, liksom sitt kunnande om växter, djur samt enkla kemiska processer och fysikaliska fenomen,

- utvecklar sin förmåga att urskilja, utforska, dokumentera, ställa frågor om och samtala om naturvetenskap”,
(Skolverket, 2016b, s. 10)

För att nå dessa mål bör stor vikt läggas på arbete gällande miljö och naturvård. Enligt Boverkets (2015) sammanställning utav forskning kring förskolegårdar kan utemiljön nyttjas för att undervisa och lära barn om frågor som gäller hållbar utveckling. Genom att tidigt göra barn delaktiga i miljöarbete av olika slag läggs

grunden för ett engagemang för dessa frågor i framtiden. Detta menar Moore (1996) som i sin text beskriver naturens värdefulla kvaliteter för barns undervisning. Växter, träd, buskar och örter erbjuder stora möjligheter för lärande och bör vara en del av undervisningen. Genom dess fysiska förändring över året kan barn följa och iaktta årstidsväxlingarna. Vidare menar Moore att naturen och växter kan användas som objekt att studera inom ämnen såsom biologi, botanik, kemi, fysik, geologi och naturhistoria. Barns språkliga utveckling och kunskap inom matematik kan även de förbättras i arbetet med växter menar Moore, genom att exempelvis beräkna mängd eller lära sig nya begrepp. För att främja pedagogiska möjligheter bör utemiljön innehålla en stor biologisk variation, där naturmark med skiftande markförhållanden och höjdskillnader lyfts fram som speciellt betydelsefulla i utformningen av utemiljön (Szczepanski, 2014).

Naturen i sig har även en positiv effekt i syfte av undervisning, då forskning visar att gröna utemiljöer har en restorativ inverkan på barn i förskola. Detta menar Mårtensson et al. (2009), vars studie indikerar att barn har mindre koncentrationssvårigheter där de på förskolegården har möjlighet att leka i stora, välintegrerade ytor med mycket grönska och kuperad terräng.

Mårtensson får medhåll utav Szczepanski (2007) som lyfter fram naturens avlastande funktion, där koncentrationen förbättras och den spontana uppmärksamheten ökar.

DJUR

Djur är en stor tillgång vid förskolegårdar och väcker ofta stort intresse och nyfikenhet hos barn. De kan dels verka i ett pedagogiskt syfte då de stödjer utforskande aktiviteter, men de kan även stärka barns ansvarskänsla om gården har djur som måste skötas och tas om hand om (Moore, 1996). I en forskningsbaserad publikation av Boverket (2015, ss. 80–92) beskrivs en variation av växtlighet öka utemiljöns biologiska mångfald där olika biotoper främjar djurlivet vid gården. I publikationen lyfts skogspartiet med naturmark särskilt fram där ett väletablerat fåltskikt bidrar med en särskilt rik flora och fauna. Specifika arter som sätter frukt beskrivs även de som mycket användbara vid utformningen av utemiljöer då de lockar till sig en mängd olika djur.

LÖST MATERIAL

Vegetation erbjuder rekvisita till barns lek och lärande i form av löst material och lösa objekt. Kvistar, blad, blommor, frön, frukt och bär är exempel på de naturliga material som stimulerar barns olika sinnen genom färger, dofter samt olika texturer (Moore, 1996). Enligt Boverkets (2015) publikation gynnar det lösa materialet det pedagogiska arbetet i verksamheten och växtlighet bör därför vara en naturlig del av utformningen av förskolegårdar.

Det tycks vara så att förskolegården både kan verka som ett klassrum för lärande utomhus, men också som ett verktyg där gårdens gröna innehåll kan ligga till grund för och nyttjas i pedagogiken. En grön skolgård, med inslag av olika växter och djur, kan nyttjas som objekt för lärandet men har dessutom en positiv inverkan på barns koncentrationsförmåga. Den spontana uppmärksamheten som sker i dessa utemiljöer underlättar den riktade koncentrationen i undervisningen och en grön skolgård bidrar därför till ett bättre lärande både inne som ute.

REDSKAP FÖR LÄRANDE I UTEMILJÖN KRING FÖRSKOLAN

För att undervisning skall kunna bedrivas utomhus kan förskolegårdens utformning och innehåll anpassas. I en forskningsbaserad publikation gällande förskolegårdar lyfter Boverket (2015, ss. 81-85) fram att en viktig grund för att verksamheten skall kunna nyttja hela skolmiljön är att inne- och utemiljö har ett välfungerande samspel där platsen för undervisningen enkelt kan växla. Vidare slås de fast att en varierad utemiljö är att föredra, då den skapar möjligheter för en mängd olika sorters lärande, där undervisningen kan kombineras med barnens lek och rörelse (Moore, 1996). För att flera grupper samtidigt skall kunna nyttja gården är det viktigt att utemiljön är uppdelad i flera rum, både större och mindre. Detta menar Boverket som i deras publikation beskriver att öppna ytor ger plats för större aktiviteter medan de mindre utrymmena istället kan gynna lugnare aktiviteter som lärande och återhämtning.

ODLING OCH KOMPOST

Utrustning för odling kan utformas i pedagogiskt syfte på gården (Boverket, 2015, s. 85; Moore, 1996). Moore (1996) beskriver att odling och skötsel av grönsaker eller blommor

är enkel att tillgodose och även en av de mest attraktiva aktiviteter för barns lärande utomhus. För att odlingen skall rikta sig till barn i olika ålder kan växtbäddar med fördel vara av olika höjd. Moore beskriver även att växtbäddar kan placeras intill en hög vägg eller stängsel för att ge stöd åt höga plantor och klätterväxter. Boverket (2015, s. 85) lyfter i sin publikation fram upphöjda växtbäddar som en bra lösning för odling då själva kanten på växtbädden skyddar odlingen från slitage ifrån barns spring och bollekar. Växthus skapar även stora möjligheter för odling i en gynnsam miljö. För att undvika skador och risken för förstörelse betonar dock Boverket att de bör placeras i ett skyddat läge ifrån bollar men också med god insyn ifrån omgivningen. Både Moore och Boverket omnämner betydelsen av att anordna en kompost i samband med odlingsplatsen för att tidigt lära ut vikten av återvinning.

VATTEN

Olika vattenanläggningar är ett annat exempel på ett redskap för undervisning i utemiljön. Moore (1996) menar att vatten i sig kan användas i undervisning för att visa på dess betydelse för oss människor och annat liv. Anläggningar med vatten kan även användas för experimenterande aktiviteter där barn för

möjlighet att undersöka och skaffa erfarenheter genom att exempelvis hålla, damma upp eller för andra föremål att flyta på (Boverket, 2015, s. 86; Moore, 1996). I en publikation av Boverket (2015) beskrivs öppen dagvattenhantering som en metod att i utformningen kunna bidra med ett pedagogiskt material. I rännor och andra fördjupningar i marken kan vatten ansamlas vid nederbörd och bli ett spännande inslag för barnen vid utevistelse.

SAMLINGSPLATSER OCH VÄDERSKYDD

Boverket (2015, s. 84-85) lyfter i sin forskningsbaserade vägledning fram vikten av samlingsplatser för utomhuspedagogiken. De betonar dock att ett uteklassrum inte är en lösning som i sig själv genererar pedagogiska aktiviteter, men dess funktion som mötes- och samlingsplats är vital för den pedagogiska verksamheten. Boverket beskriver vidare att samlingsplatserna bör vara flera till antalet och av olika storlek och karaktär för att stödja en bred variation av undervisning och andra aktiviteter. Boverket för stöd av Szczepanski (2014) vilka båda framhåller samlingsplatser som utformas med något slags väderskydd, som gör områdena användbara både vid regn och starkt solsken. Boverket beskriver att enklare och mer kostnadseffektiva alternativ även de vara av stor

betydelse i verksamheten, där exempelvis en cirkel av stenar eller stubbar utgör en plats att samlas på. Ett annat exempel på en samlingsplats är en scen som kan stödja utomhusbaserad undervisningen genom att erbjuda en plats för presentationer (Moore, 1996).

Boverket (2015, s. 93) betonar att platser där barn kan tänkas vistas länge, exempelvis sandlådan, bör placeras intill skuggande växtlighet. Saknas befintlig vegetation, träd och buskar kan ytan utformas med ett solsegel för att barnen skall utsättas för en mer lagom nivå av UV-strålning. Boverket poängterar dock att denna typ av lösning är mer kortsiktig och att ett mer långsiktigt alternativ är att tillföra träd eller buskage intill samlingsplatser och lekytor.

Förskolegårdens utformning och innehåll av olika komponenter tycks vara helt avgörande för utomhuspedagogikens omfattning och möjligheter. Ju högre grad av variation i utemiljön, dess funktioner och innehåll, desto fler lek- och lärandemöjligheter tycks kunna erbjudas.

SAMMANFATTANDE SLUTSATSER AV LITTERATURSTUDIEN

Hur bör en förskolegård utformas, med fokus på barns lek och lärande? Vilka aktiviteter och element bör tillgodoses för i utemiljön?

I detta avsnitt följer ett sammanfattande resultat och slutsatser av den genomförda litteraturstudien, vilket bygger på information och tolkningar av tidigare forskning. En förskolegårds användbarhet är beroende av många skilda faktorer, vilka här har sammanfattats och delats upp i tre delar. Den första delen berör ett miljöutvärderingsinstrument kallat OPEC, som använts i tidigare studier för att granska och utvärdera barns utemiljöer. Den andra delen berör gårdens fysiska miljö och innehåll av olika element. Den tredje och sista delen av resultatet från litteraturstudien tar upp platsens användbarhet i fråga om möjligheter och värden för lek och lärandeaktiviteter genom specifika platsaktiviteter. Samtliga delar presenteras vidare i text med varsin övergripande tabell. Dessa tre tabeller låg sedan till grund för det protokoll som togs fram inför studiebesöken.

OPEC

Litteraturen tog upp ett miljövärderingsinstrument som tagits fram för att kunna utvärdera en förskolegårds utemiljö. Verket bygger på studier av barns utomhuslek där tre viktiga faktorer identifierats, nämligen tillgången av friyta, andel yta med träd, buskar eller kuperad terräng, samt integrationen mellan gårdens vegetation, öppna ytor och lekytor (Mårtensson, 2013). Gårdens totala yta, dess utformning och uppbyggnad av vegetation, kuperad terräng och lekytor påverkar vilka aktiviteter som kan ta plats och i hur stor grad. Vid gårdar med ett högt OPEC-värde, alltså med en tilltagen yta, hög andel vegetation samt en utemiljö där vegetation, öppna ytor och lekytor är väl integrerade med varandra, har barnen visat sig vara mer fysiskt aktiva (Boldemann et al., 2006). Det har dessutom visat sig att barn med tillgång till dessa utemiljöer vid förskolan har bättre koncentrationsförmåga (Mårtensson et al., 2009), högre välbefinnande och längre nattsömn (Söderström et al., 2013).

OPEC (Outdoor Play Environment Categories)
A. Utomhusarenan 1 poäng: <2000 m ² 2 poäng: 2000-6000 m ² 3 poäng: >6000 m ²
B. Andelen yta med buskar, träd och kuperad terräng 1 poäng: <15% 2 poäng: 15-50% 3 poäng: >50%
C. Integrationen mellan vegetation, öppna ytor och lekytor 1 poäng: Ingen integration 2 poäng: Antingen (a): Det finns träd eller buskar intill lekytorna, eller (b): De öppna ytorna ligger mellan lekytorna 3 poäng: Både (a) och (b) enligt ovan

Tabell 1. Kriterier för utvärdering av OPEC.

FYSISKA ELEMENT

Litteraturen lyfte fram flera typer av fysiska element i utemiljön som viktiga för barns lek och lärande på förskolegården. Totalt har 17 element identifierats vilka har delats upp i fyra kategorier: Miljöskapande, Naturkontakt, Lek och rörelse samt Övriga element.

I den miljöskapande kategorin återfinns komponenter såsom öppen yta, kuperad terräng, reträttplats och samlingsplats. Dessa element utgör en stomme för utemiljöns uppbyggnad och rumsliga karaktär. Öppna ytor skapar ofta möjligheter till en mängd olika sorters aktiviteter. Där finns plats att springa, jaga eller för olika bollekar. De mindre rummen, här kallade reträttplatser erbjuder istället en plats för återhämtning ifrån de mer livfullare lekare.

Naturkontakt har visat sig vara viktig för barns utevistelse, lek och lärande. Under den andra kategorin samlades därav de naturliga element som kan återfinnas i utemiljön. Ifrån litteraturen identifierades fem element till denna kategori: vegetation, vatten, löst material, lösa objekt (naturliga) och övriga naturelement. Med lösa objekt menas här mindre föremål ifrån naturen som ett barn enkelt kan lyfta och flytta på, exempelvis pinnar, stenar, kottar eller löv. Till

ELEMENT		VÄRDE	KÄLLOR
MILJÖSKAPANDE	Öppen yta	Öppna ytor kan ofta vara multifunktionella och stödja flera olika sorters aktiviteter, både informella lekar och regellekar med boll. Beroende på karaktär erbjuder de öppna ytorna en plats för att springa gå eller använda redskap med hjul.	Lerstrup, 2016; Moore, 1996; Woolley & Lowe, 2013
	Kuperad terräng	Kuperad terräng skapat spänning på platsen och stimulerar en mängd olika lekaktiviteter, såsom att springa, rulla, kravla, kana, balansera och hoppa. Sluttningar kan även skapa lekmöjligheter vintertid. Nivåskillnader i terrängen stödjer barns motoriska utveckling och kan ge upphov till stora lekar.	Boldemann et al., 2006; Boverket, 2015, s. 91; Lerstrup, 2016; Mårtensson, 2009, ss. 177–178; Moore, 1996; Söderström et al., 2004; Woolley & Lowe, 2013
	Reträttplats	Skapar en mindre, skyddad plats för enskilda aktiviteter och samvaro i mindre grupper. Erbjuder en lugnare plats för återhämtning och stillsammare lekar där barn kan gömma sig.	Boverket, 2015, ss. 88–89; Lenninger & Olsson, 2006, ss. 23–24, 42–47; Lerstrup, 2016; Moore, 1996
	Samlingsplats	Erbjuder en plats för möten och social interaktion. Kan användas som plats för undervisning i utemiljön.	Boverket, 2015, ss. 84–85; Moore, 1996; Szczepanski, 2014
NATURKONTAKT	Vegetation	Växter kan för sig själva eller tillsammans med byggda lekelement erbjuda en stor variation av lekaktiviteter. Skapar kontrast till fixerade och fasta strukturer. Stimulerar olika sinnen genom färger dofter och olika texturer och bidrar med material för barns lek och verksamhetens pedagogiska arbete. Högre vegetation ger skugga och skyddar från stark UV-strålning.	Moore, 1996; Mårtensson, 2009; Söderström et al., 2004; Woolley & Lowe, 2013
	Vatten	Viktigt element för fascination som både kan skapa spänning och ha en avslappnande inverkan. Erbjuder en plats och verktyg för lärande och lek där barn kan integrera med vattnet, skvätta, damma upp, hålla eller för flytande föremål.	Boverket, 2015; Lerstrup, 2016; Moore, 1996; Söderström et al., 2014; Woolley & Lowe, 2013
	Löst material	Gynnar barns lek och lärande. Ett formbart element som barn kan utforska, bygga och skapa med. Erbjuder en paus från mer intensiva lekar.	Boverket, 2015, s. 85; Lerstrup, 2016; Mårtensson, 2009; Woolley & Lowe, 2013
	Lösa objekt (naturliga)	Rekvisita till barn lek och lärande som stimulerar deras olika sinnen genom färger, dofter och olika texturer. Erbjuder en plats att stanna upp, greja och utforska, för att få fotfäste i de mer rörliga lekarna.	Lenninger & Olsson, 2006, s. 19; Lerstrup, 2016; Moore, 1996; Woolley & Lowe, 2013
	Övriga naturelement	Element som kan erbjuda olika former av fysisk aktivitet och motorisk utveckling. Naturelement utan förutbestämd funktion skapar möjligheter för barnen att själva skapa dess funktion i leken.	Boverket, 2015, s. 91; Woolley & Lowe, 2013

övriga naturelement hör istället större objekt i naturen, stockar, stora stenar och stubbar.

I nästa kategori återfinns de grupper av element som av litteraturen beskrivs vara viktig för barns lek och rörelse. Fem grupper identifierades; Fast lekutrustning, Lösa objekt (ej naturliga), Cykelslinga, Hårdgjord yta och Mjukt underlag. Till de lösa objekten inom denna kategori räknas mindre föremål såsom prefabricerade lekredskap, hinkar, spadar, sandformar etcetera.

I den sista kategorin återfinns de övriga element som inte kunnat delas in i de tidigare tre kategorierna, men som enligt litteraturen påverkar förskolans uteverksamhet. Dessa identifierades som tre grupper av element; Eldplats, Väderskydd och Odlingsredskap. Samtliga grupper av element beskrivs närmare i intilliggande tabell.

ELEMENT		VÄRDE	KÄLLOR
LEK OCH RÖRELSE	Fast lekutrustning	Främjar fysisk aktivitet, kreativitet och samarbete samt stödjer barns grovmotoriska utveckling.	Boverket, 2015, s. 98; Lerstrup, 2016; Moore, 1996
	Lösa objekt (ej naturliga)	Erbjuder barn en möjlighet att kunna manipulera miljön och forma den till deras egna. Viktig för skapande aktiviteter.	Lerstrup, 2016; Moore, 1996; Woolley & Lowe, 2013
	Cykelslinga	Cykelslingor, asfalterade gångar, stimulerar fysiska aktiviteter och stödjer barns motoriska utveckling.	Boverket, 2015; Cosco, 2006; Cosco et al., 2010; Moore, 1996
	Hårdgjord yta	Grusytor möjliggör flera olika sorters aktiviteter för barns lek. Mönstrade markmaterial stimulerar balans- och hopplekar och hårdgjorda ytor kan användas för bollekar eller lekredskap med hjul.	Boverket, 2011, s. 63; Lenninger & Olsson, 2006, s. 19; Moore, 1996; Söderström et al., 2014; Woolley & Lowe, 2013
	Mjukt underlag	Gräsytor eller ytor med mjukt underlag möjliggör flera olika sorters aktiviteter för barns lek. Naturmark och ängsmark erbjuder möjligheter för barn att utforska och är rikt på löst material	Boverket, 2011, s. 63; Lenninger & Olsson, 2006, s. 19; Moore, 1996; Söderström et al., 2014; Woolley & Lowe, 2013
ÖVRIGT	Eldplats	Skapar en plats att samlas och sitta intill. Ger barn möjlighet att ta ansvar för att hålla elden vid liv.	Lerstrup, 2016
	Väderskydd	Möjliggör utevistelse vid regn och skyddar barn från stark UV-strålning.	Boverket, 2015; Szczepanski, 2014
	Odlingsredskap	Erbjuder en plats och verktyg för lärande aktiviteter. Stimulerar social interaktion och samarbete.	Boverket, 2015, s. 85; Moore, 1996; Skolverket, 2016b

Tabell 2. Fysiska element och deras värde i utemiljön.

PLATSAKTIVITETER OCH NYCKELELEMENT

I en studie av Woolley och Lowe (2013) användes fem typer av lekaktiviteter för att utvärdera lekplatser av olika slag. Lekaktiviteter som inkluderades i den studien var de följande: skapande, funktionell och social lek samt fantasilek och lekar med regler. Flera av dessa aktiviteter beskrevs av litteraturen även som aktiviteter för barns lärande. Utomhusbaserad undervisning kan utföras på gården vid samlings- eller mötesplatser eller vid andra specifika platser avsedda för en viss typ av aktivitet, såsom exempelvis odling (Boverket, 2015; Moore, 1996). Dessa former av lärande aktiviteter sammanfördes under benämningen: platsbaserad ledd undervisning. Vid analys av litteraturen kunde ytterligare en viktig typ av aktivitet utläsas vid barns lek och lärande, nämligen den utforskande aktiviteten (Mårtensson & Jansson, 2014; Moore, 1996; Skolverket, 2016b). Totalt resulterade arbetet i sju olika typer av aktiviteter för barns lek och lärande vid förskolegården, som kategoriserades in under följande benämningar: utforskande, skapande (konstruktiv), grovmotorisk, social, fantasilek/rollek, lekar med regler och platsbaserad ledd undervisning. I tabellen intill beskrivs de olika aktiviteterna mer ingående med kännetecknande nyckelelement.

PLATS-AKTIVITET	KRITERIUM/NYCKELELEMENT	KÄLLOR
Utforskande/iakttagande	För att stödja barns utforskande bör utemiljön innehålla en stor biologisk variation av växter och djur skiftande markförhållanden och terräng. Gröna partier eller skogspartier med naturmark anses vara goda miljöer för barns utforskande aktiviteter. Inslag av vegetation beskrivs vara av särskilt vikt och stimulerar barns utforskande och iakttagande där exempelvis årstidsförändringar kan studeras.	Boverket, 2015, s. 23; Mårtensson & Jansson, 2014; Moore, 1996; Skolverket, 2016b
Skapande	För att stödja olika sorters skapande aktiviteter måste det vara möjligt för barnen själva att forma sin miljö, bygga och stapla olika saker. Element såsom lösa lekföremål, lösa objekt, löst material och lösa naturelement, exempelvis sand, vatten och grenar, stimulerar skapande aktiviteter.	Boverket, 2015; Mårtensson, 2009; Moore, 1996; Skolverket, 2016b; Szczepanski, 2014; Woolley & Lowe, 2013
Grovmotorisk	För att stödja barns fysiska och motoriska utveckling bör olika sorters lekutrustning och naturliga element finnas tillgängliga. Kuperad terräng, klätterträd, naturelement och lekredskap där barn kan klättra, hoppa, balansera etc. stödjer grovmotoriska aktiviteter.	Moore, 1996; Woolley & Lowe, 2013
Sociala	Olika typer av sociala aktiviteter är beroende av gårdens storlek och rumsindelning. För att stödja social samvaro i olika skala bör gården innehålla en variation av stora öppna ytor och mindre rum, då de mer intima rummen uppmuntrar barn att socialisera i mindre gruppen medan öppna ytorna istället uppmuntrar större samarbeten. Gröna partier beskrivs stödja socialt umgänge.	Boverket, 2015, s. 23; Moore, 1996; Woolley & Lowe, 2013
Fantasilek/rollek	För att stödja barns fantasi bör gården vara varierande och innehålla många olika sorters element. Vegetation och naturliga lekmiljöer anses stimulera fantasilek då de i regel erbjuder varierade utemiljöer med en stor variation av element. Lösa, flyttbara objekt, löst material samt spännande och utmanande terräng är vital för fantasileken.	Boverket, 2015, s. 23; Mårtensson & Jansson, 2014; Moore, 1996; Woolley & Lowe, 2013
Lekar med regler	Lekar med regler är beroende av gårdens storlek. För att stödja olika typer av regellekar bör utemiljön innehålla generösa, öppna multifunktionella ytor. Vissa regellekar kräver också ramar i form av fysiska barriärer. Hårdgjorda, plana ytor beskrivs stödja regellekar, såsom fotboll och basket.	Boverket, 2013, s. 52; Woolley & Lowe, 2013
Platsbaserad ledd undervisning	För att stödja platsbaserad ledd undervisning bör förskolegården innehålla samlings- och mötesplatser av olika storlek och karaktär, där sittplatser såsom bänkar och sittcirklar inkluderas. En scen kan stödja utomhusbaserad undervisning där presentationer kan ske och som uppmuntrar samarbeten. Teknik för ekosystemtjänster, dagvattenhantering, energiproduktion och odling erbjuder möjligheter för platsbaserad ledd undervisning.	Boverket, 2015; Moore, 1996

Tabell 3. Platsaktiviteter med nyckelelement.

STUDIEBESÖK

INLEDNING

Vad återfinns i utemiljön kring tillfälliga förskolor idag? Hur är gårdarna utformade?
För att besvara dessa frågor utfördes åtta enskilda studiebesök på tillfälliga förskolegårdar belägna i Mellansverige. Besöken vid de åtta förskolegårdarna syftade främst till att analysera gårdarnas användbarhet och innehåll av olika fysiska element. För att sedan kunna jämföra och analysera om och hur gårdarnas innehåll skiljer sig vid olika lägen och förutsättningar har valet av de åtta förskolorna baserats på deras förhållande till närmaste tätorts tagits i beaktning. Tre av gårdarna är placerade i centrala delar av en större tätort medan de resterande fem är belägna antingen i utkanten eller utanför tätorten i mindre samhällen.

Då ansvariga vid ett fåtal av förskolorna önskat att förskolan skulle hållas anonym benämns gårdarna som Gård 1, Gård 2, Gård 3 och så vidare. Varje förskolegård presenteras enskilt på kommande sidor, där resultat och slutsatser sedan lyfts fram i ett sammanfattande stycke.

ANALYSVERKTYG

För att kunna analysera gårdarnas innehåll och kvaliteter togs ett eget sammanställt verktyg fram, bestående av tre delar. Den första delen utgjordes av OPEC, ett analysverktyg med stark vetenskaplig förankring som syftar till bedöma gårdarna möjlighet till vidlyftig lek. Verktöget analyserar gårdarnas utemiljö utifrån tre faktorer, gårdens storlek, andel grönska och kuperad terräng samt integrationen mellan vegetation, öppna ytor och lektytor. De tre faktorerna bedöms enskilt på en skala 1 till 3.

Den andra delen fokuserar på gårdarnas innehåll av fysiska element, vilka är samlade under 17 rubriker under kategorierna; Miljöskapande, Naturkontakt, Lek och rörelse och Övriga element. I den sista delen beskrivs de platsaktiviteter som genom identifierade nyckelelement kan ta plats i utemiljön.

GÅRD 1

BESKRIVNING

I en mindre tätort strax utanför Karlstad ligger Gård 1. Förskolan som gården tillhör är placerad mitt i ett bostadsområde med nära tillgång till ett större natur- och friluftsområde. Själva förskoleverksamheten utgörs av två avdelningar placerade i två fristående paviljonger. I dagsläget går omkring 35 barn på förskolan. De två paviljongerna är placerade mitt på tomten och har tillgång till en gemensam förskolegård. Bakom och mellan de två lokalerna finns en hårdgjord asfaltsyta. Söder, öst och väst består gården istället av en gräsmatta med en svag lutning bort ifrån byggnaderna.

De två avdelningarna har varsin uteplats med skärmtak i direkt anslutning till byggnaderna. Där finns en varsin bänkgrupp placerad. Förutom dessa bänkgrupper erbjuder utemiljön inga större samlings- eller mötesplatser där delar av den pedagogiska verksamheten kan förläggas.

Vegetationen som finns på gården är begränsad och utgörs till största del av stora björkar, vars storlek berättar att de funnits på plats långt innan förskolan byggdes. Träden ger en vandrande skugga och bildar på flera håll ett tak till lekytorna på gården. De höga kronorna fungerar dock inte som avgränsande element, speciellt inte från ett barns perspektiv, och

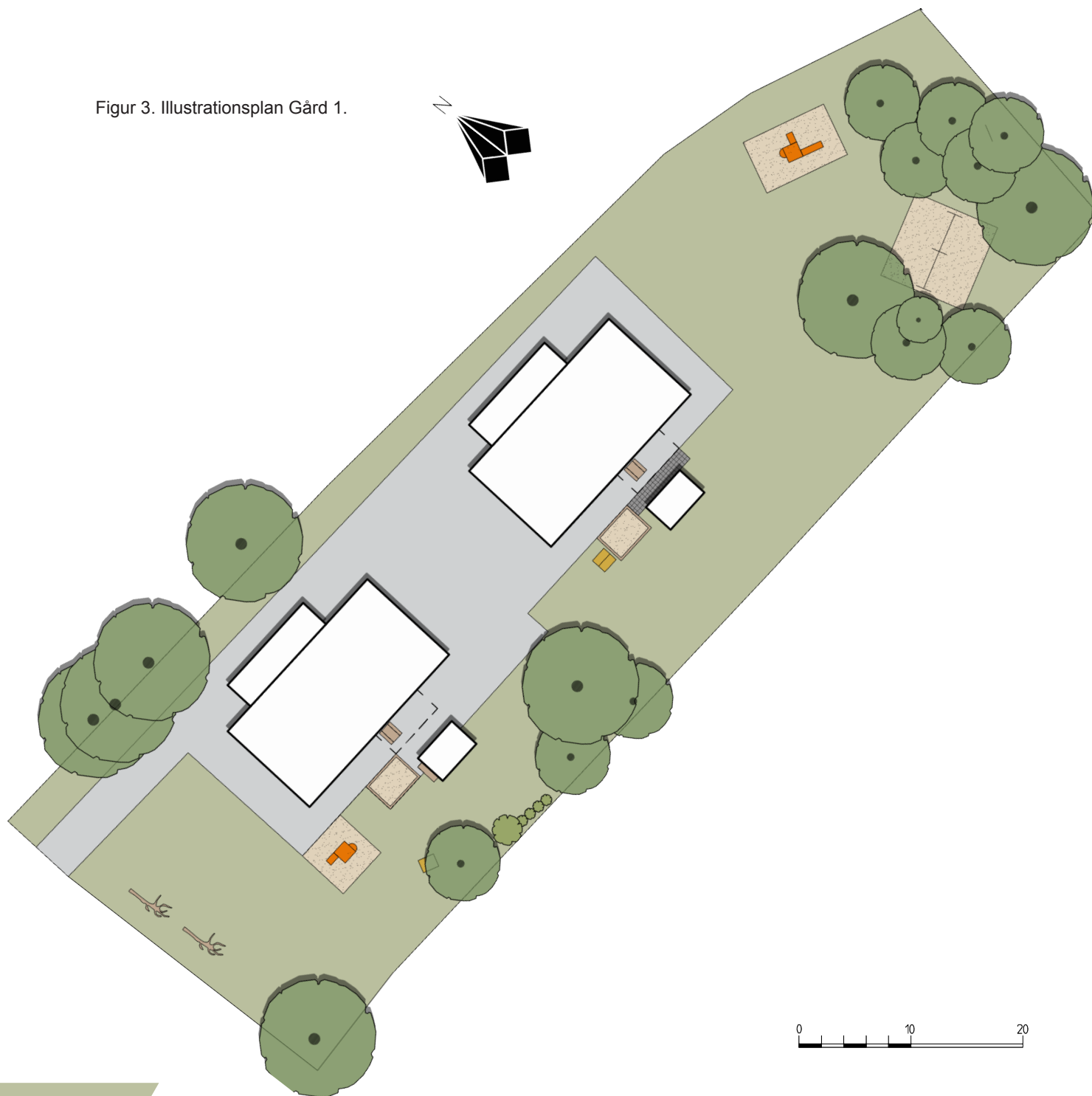
gården upplevs därför enbart bestå av stora rum utan mindre rumsligheter eller gömställen. Förutom de stora björkarna finns endast ett fåtal mindre buskar i utkanten av gården. De lekytor som finns i förskolans utemiljö är tydliga avgränsade av en träsarg med ett ytskikt av sand. I de flesta lekytor finns en vardera

prefabricerad lekutrustning av olika slag och storlek. En större multilekutrustning finns tillgänglig på gården och riktar sig till de äldre barnen. I en större lekyta står en gungställning med flera däckgungor, men som inte tycks vara i användning då gungorna är upphängda utom räckhåll för barnen.

Figur 2. Öppen gräsyta i svag sluttning, med inslag av utspridda lekredskap.

Figur 3. Illustrationsplan Gård 1.

FYSISKA ELEMENT	
MILJÖSKAPANDE	Öppen yta Öppen gräsyta och asfaltsyta
	Kuperad terräng Kulle/utdragen slänt
	Reträttplats -
	Samlingsplats (med/utan väderskydd) Två bänkgropper under skärmtak.
NATURKONTAKT	Vegetation Stora björkar, ett fåtal mellanstora buskar.
	Vatten Flyttbar vattenbehållare i plast.
	Löst material Sand
	Lösa objekt (naturliga) Kvistar, stenar löv.
	Övriga naturelement Två stockar med grenade kronor.
LEK OCH RÖRELSE	Fast lekutrustning Klätternät, gungor, rutchkanor, gunghäst, bil.
	Lösa objekt (ej naturliga) Cyklar, pulkor, madrasser, stjärtlappar, bilar, båtar, hinkar, spadar, sandformar, krattor, sopkvastar, snöskyfflar, kastruller, stekpannor, köksredskap, bollar, klubbor.
	Cykelslinga -
	Hårdgjord yta Asfaltsyta, stenlagd yta, grusyta.
	Mjukt underlag Gräsmatta, sand.
ÖVRIGT	Eldplats -
	Väderskydd Skärmtak och parasoll.
	Odlingsredskap -

Tabell 4. Fysiska element vid Gård 1.

ANALYS

Gården saknade flera av de fysiska element som undersöktes i studien och var en av två gårdar som saknade nyckelelement och möjligheter för tre av sju platsaktiviteter. Att förskolegården bedömdes sakna inslag för utforskande aktiviteter berodde på att utemiljön inte varierade i fråga om karaktär och att den biologiska variationen var mycket begränsad. Utemiljön innehöll där endast ett fåtal olika arter av träd och buskar. Förskolegården ansågs inte heller stödja olika former av sociala aktiviteter då utformningen endast bestod av stora öppna rum utan avgränsande element. Där fanns inga mindre rum som barn kan vistas på för sig själva eller i mindre grupper för att få en paus från livligare aktiviteter. Utemiljön saknade även större samlings- och mötesplatser för undervisningssyfte, vilket medför att den pedagogiska verksamheten blir mer bunden till inomhusmiljön.

OPEC (Outdoor Play Environment Categories)
A. Utomhusarenan Poäng:2
B. Andelen yta med buskar, träd och kuperad terräng Poäng:2
C. Integrationen mellan vegetation, öppna ytor och lektytor Poäng:2
OPEC-värde:2

Tabell 5. OPEC Gård 1.

Gård 1 fick en tvåa när det kom till dess OPEC-värde, med tvåor i de samtliga tre kategorierna. När det kommer till den andra kategorien, andelen yta med buskar träd och kuperad terräng var gården på gränsen att få ett lägre betyg men de stora björkarna gjorde att andelen yta precis hamnade över de femton procent som krävdes.

Platsaktiviteter
Utforskande/iakttagande Nej. Gården innehåller ingen naturmark och har en mycket begränsad variation av vegetation och terräng.
Skapande Ja. Gården innehåller flera sandlådor, löst material och lösa föremål i form av sand, kvistar, löv och grus.
Grovmotorisk Ja. Det finns inslag av något kuperad terräng, och flera olika sorters lekutrustning som stödjer motorisk aktivitet.
Sociala Nej. Gården innehåller ingen variation av större och mindre rum, utan betår endast av stora öppna ytor.
Fantasilek/rollek Ja. Gården innehåller många olika slags element utspridda över gården. Lekredskap, naturelement, lösa föremål och material samt en sluttande terräng.
Lekar med regler Ja. Det finns flera öppna ytor av gräs och asfalt vilket möjliggör flera regellekar. Utrustning såsom mål, bollar och bandyklubbor finns tillgängliga.
Platsbaserad ledd undervisning Nej. Gården saknar större mötes- och samlingsplatser. Endast en bänkgrupp finns tillgänglig vid vardera uteplats utanför de två paviljongerna.

Tabell 6. Platsaktiviteter Gård 1.

Figur 4. (t.v) Lekyta med prefabricerad lekutrustning för multulek.

Figur 5. (t.h) Avgränsad lekyta med gungställning. Gungorna är upphängda utom räckhåll för barnen.

GÅRD 2

BESKRIVNING

Gård två besöktes ligger även den i Karlstads kommun, i utkanten av stadens tätort i ett växande bostadsområde. Förskolan i sig är något större än den andra som besöktes i Karlstad och består av tre avledningar. Verksamheten har två separata modulbyggnader, en större som rymmer två avdelningar samt matsal, och en mindre byggnad för de äldre barnen. På gården ryms även två större förråd för förvaring av utrustning och ett mindre cykelförråd.

Själva förskolegården är uppdelad i två delar, avgränsade från varandra med stängsel. Framsidan är till stora delar hårdgjord, med asfalt där barnen har möjlighet att cykla, köra vagnar eller använda ytan för att måla på. Denna del av gården innehåller lekutrustning såsom en gungställning med både däckgungor och en kompisgunga, sandlådor samt en större samlingsplats på en upphöjd träterrass under en stor gran. Baksidan av förskolegården innehåller istället mer vegetation och kuperad terräng, vilket gynnar andra typer av aktiviteter. Där finns bland annat en hinderbana, en större multilekutrustning och flera mindre objekt, såsom en borg och en traktordäck. På baksidan finns även ett växthus, flera odlingslådor och en kompost.

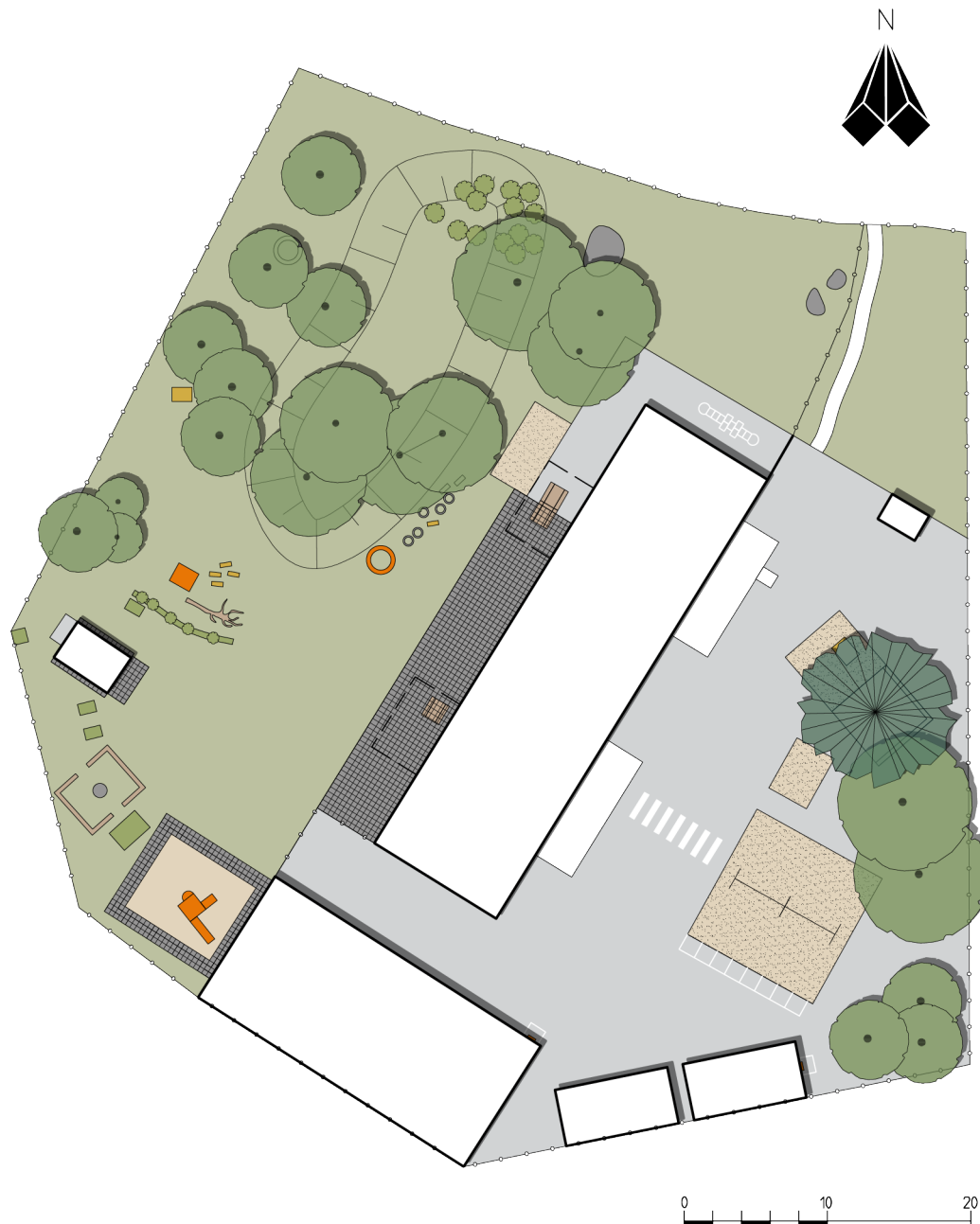
Figur 6. Baksidan av gården består delvis av en öppen gräsyta med utspridd lekutrustning.

Figur 7. Egenbyggd borg.

Figur 8. Asfalterad yta med sandlådor och upphöjd träyta.

Figur 9. Illustrationsplan Gård 2

FYSISKA ELEMENT	
MILJÖSKAPANDE	Öppen yta Öppna gräsytor, asfaltsyta, plattlagd yta.
	Kuperad terräng Lång, utdragen kulle.
	Reträttplats Mindre rumsligheter intill hus, vid vegetation och lekutrustning.
NATURKONTAKT	Samligsplats Bänkgrupper under tak, träterass med bänkar under träd, bänkar vid grillplats, liten sittcirkel.
	Fast lekutrustning Klätternät, volträcke, gungor, kompisgunga, rutchkana, gunghästar, tåg, balanslina, slott, biltvätt, pumpar, hinderbana.
	Vegetation Större lövträd, barrträd, frukträd, bärbuskar, perenner/örter.
	Vatten Flyttbar vattenbehållare i plast.
	Löst material Sand och jord.
	Lösa objekt (naturliga) Kvistar, stenar, löv, kottar, barr.
LEK OCH RÖRELSE	Övriga naturelement Stock med grenad krona, stora stenar, stubbar.
	Lösa objekt (ej naturliga) Cyklar, pulkor, madrasser, stjärtlappar, bilar, båtar, hinkar, spadar, sandformar, krattor, sopkvastar, snöskyfflar, köksredskap, bollar, klubbor, dockor, figurer.
	Cykelslinga -
	Hårdgjord yta Asfaltsyta, stenlagd yta.
	Mjukt underlag Gräsmatta, sand.
ÖVRIGT	Eldplats Grillplats med bänkar
	Väderskydd Fast skärmtak
	Odlingsredskap Växthus, pallkragar, kompost.

Tabell 7. Fysiska element vid Gård 2.

ANALYS

Av de fysiska element som undersöktes var det egentligen bara ett som saknades, nämligen en enskild cykelslinga, vilket enligt litteraturen beskrivs gynna barns motoriska aktivitet. Gården ansågs dock gynna motoriska aktiviteter på flera andra håll, där framsidan särskilt riktade

Platsaktiviteter
Utforskande/iakttagande Ja. Gården innehåller både en varierad terräng och växtlighet med flertalet olika sorters träd och buskar.
Skapande Ja. På gården finns både löst material i form av sand och jord, samt mycket lösa föremål, plankor, däck etcetera.
Grovmotorisk Ja. Lekutrustning av olika slag, naturelement såsom stockat och stora stenar samt kuperad terräng finns på gården.
Sociala Ja. Stora öppna ytor blandas med flertalet mindre rum, bildade av vegetation och förskolans lokaler.
Fantasilek/rollek Ja. Gården innehåller många olika slags element utspridda över gården, lekredskap, naturelement, lösa föremål och material samt områden med utmanande terräng.
Lekar med regler Ja. Gården är genrös i storlek med flera öppna ytor av gräs/asfalt. Utrustning såsom mål, bollar och klubbor finns tillgängliga.
Platsbaserad ledd undervisning Ja. Gården innehåller flera slags samlingsplatser av olika storlek. Växthus, pallkragar och kompost finns i undervisningssyfte.

Tabell 8. Platsaktiviteter Gård 2.

sig till just cykling med både parkeringsrutor, övergångsställe, pumpstationer och en biltvätt bestående av tre målade lastpallar. Med förhållandevis enkla medel fanns inslag likt dessa som gynnade barnens lek och fantasi.

Gården innehöll värden och möjligheter för samtliga sju platsaktiviteter, där dess varierade

OPEC (Outdoor Play Environment Categories)
A. Utomhusarenan Poäng:2
B. Andelen yta med buskar, träd och kuperad terräng Poäng:2
C. Integrationen mellan vegetation, öppna ytor och lekytor Poäng:3
OPEC-värde:2,33

Tabell 9. OPEC Gård 2.

Figur 10. Biltvätt gjord av tre lastpallar.

innehåll och rumslighet var starkt bidragande. Förutom motoriska aktiviteter utmärkte sig gården även när det kom till att främja barns fantasifulla lekar. Mycket löst material och lösa föremål, både naturliga och prefabricerade fanns tillgängliga på gården för barnen att själva skapa dess användning. Till bas för barnens fantasilek fanns även en mindre borg gjort av enkla träskivor och färg. Förskolans utemiljö stack även ut när det kom till platsbaserad undervisning då utemiljön på flera håll möjliggjorde undervisning. Dels genom dess innehåll av många olika samlingsplatser men också genom det växthus, odlingslådor och kompost som fanns på gården.

Att gården trots dess varierande innehåll inte fick ett högre OPEC-värde än 2,33 berodde på att andelen vegetation och kuperad terräng inte upptog mer än hälften av gården yta samt att dess storlek erhöll ett mellanvärde på två poäng.

Figur 11. Växthus och pallkragar.

GÅRD 3

BESKRIVNING

Gård 3 är belägen i en mindre tätort utanför centralorten Uppsala. Förskolan utgörs av en avlång sammanhängande byggnad med flera moduler på rad efter varandra. Lokalen inrymmer tre avdelningar där barnen delats upp utefter ålder. På gården finns förutom huvudbyggnaden ett mindre förråd där leksaker och annan utrustning förvaras.

Förskolan och dess gård är placerad i utkanten av ett mindre skogsområde där skogens karaktär och kvaliteter tagits tillvara på. Genom byggnadernas placering och skogens träd och buskar skärmas gården av och upplevs avskild från dess omgivning. Ett stängsel delar upp utemiljön i två områden, ett mindre intill verksamhetens lokaler och ett större område utanför. Det mindre området består av öppna gräs- och asfaltsytor med både prefabricerade och naturliga lekelement. Mitt på området har det anlagts en kulle med rutschkana och i den norra delen finns en större sandlåda.

Den andra och större delen av förskolegården består av ett skogsområde med både löv- och barrträd. En stig slingrar sig runt i utkanten av hela området där barnen på olika platser möter stenar, balansbrädor, hoppstubbar och flera prefabricerade redskap som tillsammans bildar en lång hinderbana.

Figur 12. Pilkojor skapar en mindre rumsligheter på gården.

Figur 13. Illustrationsplan Gård 3

FYSISKA ELEMENT	
MILJÖSKAPANDE	Öppen yta Öppen gräsyta och asfaltsyta.
	Kuperad terräng Kulle och kuperad terräng i skogsparti.
	Reträttplats Mindre rumsligheter i skogsparti, piltunnel, pilkojor, berså.
	Samligsplats Bänkgrupper, sittcirkel av bänkar, sittcirkel av stenar, två träterrasser, bänkar.
NATURKONTAKT	Fast lekutrustning Rutchkana, balansgång, hoppstubbar.
	Vegetation Lövräd, barrträd, barrbuskar, frukträd, bärbuskar, perenner.
	Vatten Flyttbar vattenbehållare i plast.
	Löst material Sand och jord, naturmark.
	Lösa objekt (naturliga) Kvistar, stenar, löv, kottar, barr.
LEK OCH RÖRELSE	Övriga naturelement Stockar, stora stenar, stubbar.
	Lösa objekt (ej naturliga) Bollar, rockringar, klubbor, mål, cyklar, vagnar, spadar, hinkar, sopborstar, duplo, madrasser, stjärtlappar, koner, styltor, käppar, skottkärra, små stolar, köksredskap.
	Cykelslinga Liten asfalterad cykelslinga.
	Hårdgjord yta Asfaltsyta, grusytor.
	Mjukt underlag Gräsmatta, sand.
ÖVRIGT	Eldplats -
	Väderskydd Skärmtak, solsegel.
	Odlingsredskap Odlingsslådor

Tabell 10. Fysiska element vid Gård 3.

ANALYS

Förutom en eld- eller grillplats innehöll Gård 3 samtliga fysiska element som undersöktes. Utemiljön kring förskolan innehåller dessutom nyckelelement som möjliggör alla sju platsaktiviteter som identifierats i den tidigare litteraturstudien. Gården utmärkte sig genom dess varierade rumslighet, bestående av många skilda rum av olika storlek och karaktär. Flertalet mindre rum bildas i skogsområde eller genom avgränsande vegetation i de mer öppna ytor. Kojor och tunnlar pil skapar extra små utrymmen och gömställen som både kan bidra till fantasilek eller fungera som reträttplatser för lugnare aktiviteter där barnen kan vistas mer enskilt eller i mindre grupper. Gården erbjöd även flertalet samlingsplatser vilka kan användas i utomhuspedagogiska syften eller för annan utevistelse. De flesta samlingsplatserna erbjöds här skydd från solen genom omgivande träd och buskar och i de öppna områdena fanns möjligheten att sätta upp solsegel.

OPEC (Outdoor Play Environment Categories)
A. Utomhusarenan Poäng:2
B. Andelen yta med buskar, träd och kuperad terräng Poäng:3
C. Integrationen mellan vegetation, öppna ytor och lektytor Poäng:3
OPEC-värde:2,67

Tabell 12. OPEC Gård 3.

Att gården till stor andel bestod av ett skogsområde med varierad terräng och mycket vegetation bidrog till dess höga OPEC-värde på 2,67 poäng av 3 möjliga. Variationen av öppna ytor och avgränsande ytor samt de utspridda lekredskapen utmed skogsstigen gynnar både stora, fartfyllda lekar och stillsammare utevistelse.

Platsaktiviteter
Utforskande/iakttagande Ja. Gården består av områden av varierad karaktär och terräng. Stora delar utgörs av ett skogsparti med skiftande markförhållanden och växtlighet.
Skapande Ja. Löst material av sand och grus. Skogspartiet erbjuder mycket löst naturmaterial och gården innehåller många lösa föremål i form av plankor, kabeltunnor etcetera.
Grovmotorisk Ja. Gården består av stora delar kuperad terräng med i inslag av mycket naturelement. En hinderbana längs med stigen erbjuder flera lika motoriska aktiviteter.
Sociala Ja. Gården innehåller rum av varierad storlek och karaktär, där de mindre rummen avgränsas av vegetation och större stenar.
Fantasilek/rollek Ja. Stora delar av gården utgörs av vegetation. Det finns mycket löst material och objekt, samt en varierad terräng med nivåskillnader.
Lekar med regler Ja. Utrustning såsom mål, bollar och bandyklubbor finns tillgängliga och kan användas på den hårdgjorda asfaltsytan. Skogen, med dess varierade terräng och gömställen erbjuder möjligheter för andra former av regellekar.
Platsbaserad ledd undervisning Ja. Gården innehåller flera samlingsplatser, sittcirklar och upphöjda träterrasser. Odlingsslådor finns tillgängliga i anslutning till byggnaden.

Tabell 11. Platsaktiviteter Gård 3.

Figur 14. (t.v) Samlingsplats med avgränsade vegetation.

Figur 15. (t.h) Hinderbana gjord av lösa föremål.

GÅRD 4

BESKRIVNING

I likhet med Gård 3 ligger Gård 4 vid en förskola belägen utanför centrala Uppsala. Förskoleverksamheten utgörs av fyra avdelningar med drygt 80 förskolebarn totalt placerade i en avlång rektangulär byggnad bestående av moduler. På gården inryms även tre mindre förrådsbyggnader.

Förskolegårdens uppbyggnad med två

avgränsande utrymmen, ett närmast huvudbyggnaden och ett längre bort liknar även det den tidigare gården i Uppsala. Vid denna förskola har man dock valt att inkludera områden med skogskaraktär på båda sidor om stängslet, även om ytan framför huvudbyggnaden hårdgjorts med asfalt. Parallellt med asfaltsytan ligger flera lekytor på rad med olika redskap samt en pergola med en större sandlåda undertill. Denna är placerad intill den avdelning där de yngsta barnen går för att på så vis kunna erbjuda dem

en mer egen del av gården.

I skogspartiet närmast förskolan slingrar sig en cykelslinga av asfalt. Topografin varierar något och cykelslingans delar har olika lutning, vilket gör den cyklande aktiviteter mer utmanande för barnen. I denna del av gården har olika prefabricerade lekredskap, ett bollplank och en sandlåda spritts ut, medan den yttre skogspartiet endast innehåller naturliga element såsom, stora stenar, stockar och stubbar.

Figur 16. Stora delat av gården ligger i en skogsparti, där gångar och lekytor går in bland trädstammarna,

Figur 17. Illustrationsplan Gård 4

FYSISKA ELEMENT	
MILJÖSKAPANDE	Öppen yta Gräsyta, asfaltsyta, gummi-asfaltsyta, öppen naturmark.
	Kuperad terräng Sluttande gräsyta.
	Reträttplats Mindre rumsligheter i skogsparti, trädgupper.
	Samligsplats Bänkgrupper, träterrasser, samling av stora stenar.
KONTAKT	Fast lekutrustning Balansgång, volträcke, hus, bil, gungbräda.
	Vegetation Lövträd, barrträd, ett fåtal buskar, vÄrlökar.
	Vatten Pump.
	Löst material Sand och jord, naturmark.
LEK OCH RÖRELSE	Lösa objekt (naturliga) Kvistar, stenar, löv, kottar, barr, bark.
	Övriga naturelement Stockar, stora stenar, stubbar.
	Lösa objekt (ej naturliga) Plankor, träbitar, hinkar, sparad, sopborstar, bilar, figurer, cyklar, köksredskap, bollar, mål, klubbor, vattenkannor, koner, skottkärra, penslar, rockringar, pulkor, stjärtlapp, madrasser.
	Cykelslinga Asfalterad cykelslinga.
ÖVRIGT	Hårdgjord yta Asfaltsyta, gummi-asfaltsyta, plattlagd yta.
	Mjukt underlag Gräsmatta, sand.
	Eldplats Två betongringar.
	Väderskydd Pergola.
ÖVRIGT	Odlingsredskap Upphöjda odlingslådor.

Tabell 13. Fysiska element vid Gård 4.

ANALYS

Av tabellen på föregående sida kan det utläsas att Gård 4 innehöll inslag av samtliga fysiska element som undersöktes på platsbesöken. Stora öppna ytor varierades med vegetation och lektytor vilket tillsammans med att gården till största del utgjordes av skogsparter av tall medförde ett högt OPEC-värde på 2,67. Placeringen av de mindre förråden, pergolan samt grupper av träd och stenar bidrog till en varierad rumslighet på gården. De höga trädkronorna bildade på flera håll ett helt slutet tak där en koja eller ett gömställe lätt kan uppstå.

Utemiljön ansågs även innehålla nyckelelement som stödjer de sju platsaktiviteter som undersöktes. Naturliga element, cyklar och prefabricerade redskap stödjer här barns grovmotoriska aktiviteter.

OPEC (Outdoor Play Environment Categories)
A. Utomhusarenan Poäng:2
B. Andelen yta med buskar, träd och kupperad terräng Poäng:3
C. Integrationen mellan vegetation, öppna ytor och lektytor Poäng:3
OPEC-värde:2,67

Tabell 14. OPEC Gård 4.

Gården innehåller även en stor mängd löst material av olika slag, lösa naturliga föremål som kottar och stenar och andra mindre föremål såsom träbitar och -klossar. Dessa nyckelelement skapar en mycket tillåtande utemiljö där de lösa föremålen och material kan få många olika användningsområden vilket gynnar både barns skapande aktiviteter och fantasilekar.

Platsaktiviteter
Utforskande/iakttagande Ja. Stora delar av gården utgörs av ett skogsparti och har en varierad växtlighet av barr- och lövträd, buskar och vårlökar.
Skapande Ja. Sand, jord och naturmark finns nästintill över hela gården. Lösa föremål, naturliga och prefabricerade finns i stora mängder.
Grovmotorisk Ja. Olika sorters lekutrustning, naturelement såsom stockar, stenar och stubbar finns på gården.
Sociala Ja. Skogspartiet innehåller flera rum av varierad storlek och karaktär. De mindre rummen avgränsas av vegetation och större stenar.
Fantasilek/rollek Ja. Stora delar av gården består av en spännande terräng med mycket vegetation. Det finns mycket löst material och lösa objekt.
Lekar med regler Ja. Gården är stor och skogspartiet erbjuder möjligheter för vissa former av regelekar. Utrustning såsom mål, bollar och bandyklubbor finns tillgängliga och kan användas på den hårdgjorda asfaltsytan.
Platsbaserad ledd undervisning Ja. Samlingsplatser utgörs av större bänkgrupper och en upphöjdräterrass. På gården finns upphöjda växtbäddar för odling.

Tabell 15. Platsaktiviteter Gård 4.

Figur 18. (t.h) En grupp av träd bildar ett mindre rum i skogsområdet.

Figur 19. (t.v) Stora stenar finns samlade på gården att hoppa, balandera och sitta på.

GÅRD 5

BESKRIVNING

Gård 5 ligger vid en förskola i centrala delar av Uppsala tätort och består av fem grupper fördelade på två block, ett med de yngre barnen 1-3 år och det andra med barnen är mellan 3-5 år gamla. Förskolans lokaler består av en huvudbyggnad i vinkel, som tillsammans med ett rektangulärt skärmtak/förrådsbyggnad skapar en avgränsad öppen yta där flera olika lek- och vistelseytor har samlats. Här finns bland annat en större pergola med en sandlåda inunder samt en upphöjd träterrass /scen. Längs med byggnaderna är ytan asfalterad som på flera håll binder samman en cykelslinga.

I den södra delen av gården finns en större öppen gräsyta som lämpar sig för bland annat bollekar. Intill finns en mindre skogsparti beläget på en kulle med utmanande terräng. Hela gården hänger samman och är endast i utkanterna avgränsat med ett stängsel. Barnen har i och med detta friheten och möjligheten att röra sig över hela området, från det öppna rummet till det mer slutna skogspartiet.

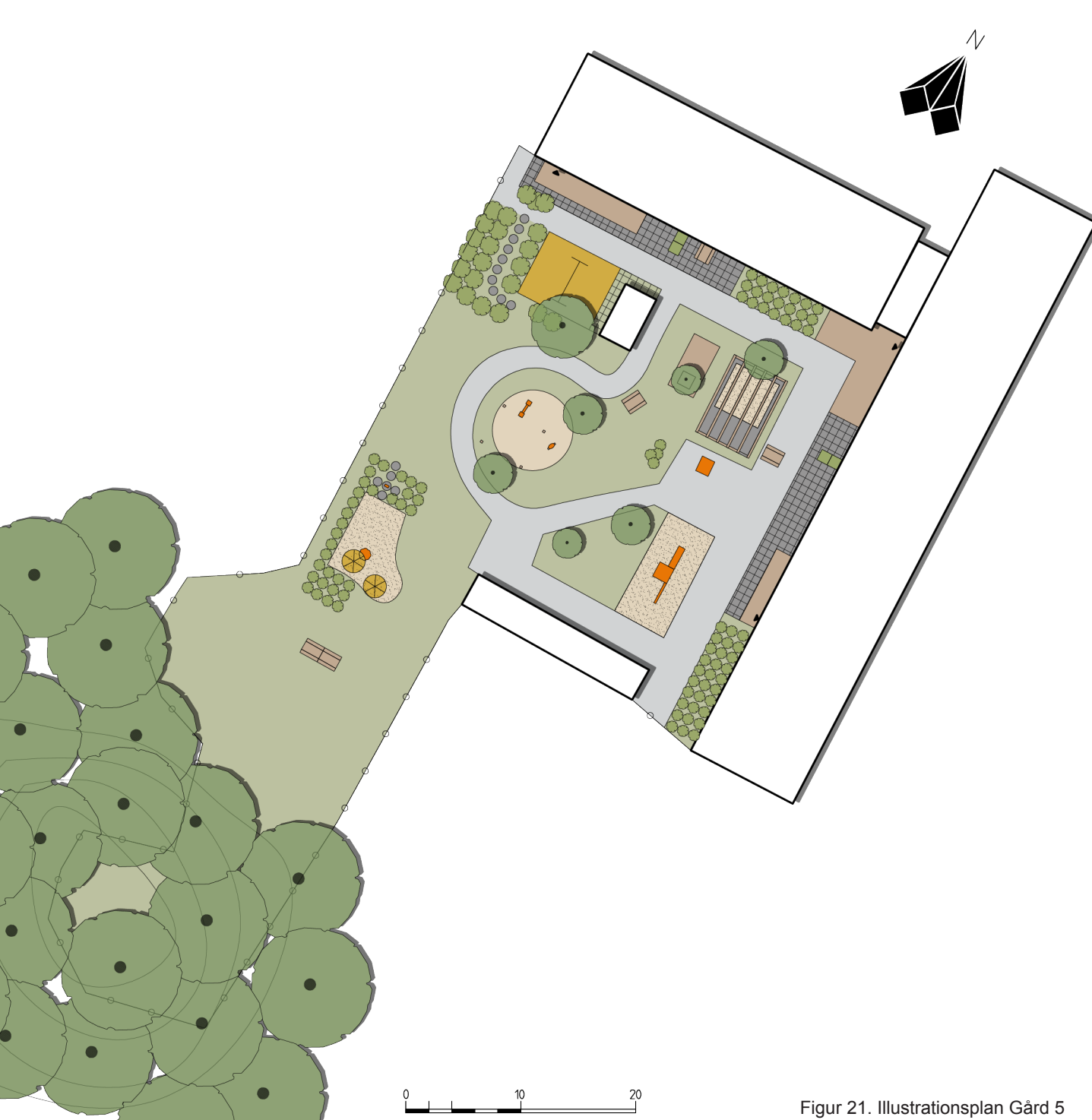
Utöver skogspartiet finns en hel del annan grönska planterat på gården som i barns perspektiv och ögonhöjd delar upp gården i mindre rum. Till buskagen har man valt att

använda relativt låga buskar eller plantor som kan beskäras och hållas nere på cirka en dryg meters höjd. Pedagogerna eller annan personal får på så vis en bättre överblick över

utemiljö samtidigt som barnen kan hitta mindre utrymmen eller kojor.

Figur 20. (t.v) Gården är utrustad med en stor pergola bildar ett tak och skänker skugga .

Figur 21. Illustrationsplan Gård 5

FYSISKA ELEMENT	
MILJÖSKAPANDE	Öppen yta Gräsytor och asfaltsyta.
	Kuperad terräng Kupperad terräng i skogsparti.
	Reträttplats Mindre rumsligheter i skogsparti, av buskar.
	Samligsplats Bänkgrupper, en träterrass.
NATURKONTAKT	Fast lekutrustning Multilekredskap, gungställning, gungbräda.
	Vegetation Lövträd, barrträd, fruktträd, bärbuskar, buskar, perenner, vårlök.
	Vatten Pump.
	Löst material Sand och jord, naturmark.
	Lösa objekt (naturliga) Kvistar, stenar, löv, kottar, barr.
LEK OCH RÖRELSE	Övriga naturelement Stora stenar, stubbar.
	Lösa objekt (ej naturliga) Bollar, rockringar, klubbor, mål, bandyram, cyklar, vagnar, spadar, hinkar, vattenkannor, fjärlshävar, sopborstar, krattor, pulkor, stjärtlappar, köksredskap.
	Cykelslinga Slingrande asfaltsgångar.
	Hårdgjord yta Asfaltsyta, gummi-asfaltsyta.
	Mjukt underlag Gräsmatta, sand.
ÖVRIGT	Eldplats -
	Väderskydd Pergola, solsegel, parasoll.
	Odlingsredskap Upphöjda odlingslådor.

Tabell 16. Fysiska element vid Gård 5.

ANALYS

Gård 5 innehöll i någon form samtliga fysiska element som undersöktes förutom en eld- eller grillplats. Fasta prefabricerade lekredskap återfanns i öppna lekytor eller sandlådor närmast byggnaderna medan det mindre skopartiet

Platsaktiviteter
Utforskande/iakttagande Ja. Gården har en varierad terräng och växtlighet med ett mindre skogsparti i utkanten. Skogspartiet är beläget på en kulle och består av både löv- och barrträd.
Skapande Ja. Löst material av sand och jord, finns på gården. Skogspartiet erbjuder mycket löst naturmaterial.
Grovmotorisk Ja. Gården innehåller ett område med utmanande terräng och branta höjdskillnader och flera olika sorters lekutrustning som stödjer motorisk aktivitet.
Sociala Ja. Buskar och träd delar upp gården och skapar mindre rum på flera håll. Skogspartiet erbjuder flera mindre gömställen.
Fantasilek/rollek Ja. Delar av gården består av en utmanande terräng med mycket vegetation. Det finns mycket löst material och lösa objekt.
Lekar med regler Ja. Skogspartiet erbjuder möjligheter för vissa former av regelekar. Utrustning såsom mål, bollar och bandyklubbor finns tillgängliga och kan användas på den hårdgjorda asfaltsytan eller större gräsytan.
Platsbaserad ledd undervisning Ja. Samlingsplatser utgörs av större bänkgrupper och en upphöjdräterrass. På gården finns upphöjda växtbäddar.

Tabell 17. Platsaktiviteter Gård 5.

kompletterade utemiljön med mycket löst material olika objekt i form av kottar, grenar, löv och stenar. Gården var även utformad med olika sorters prydnadsträd, buskar samt upphöjda odlingslådor med perenner och vårlökar. På så vis kan barnen i dess förskolas utemiljö följa årstiderna och växternas utveckling under hela året med alltid något att titta på eller undersöka.

Som tidigare nämnt var vegetationen starkt bidragande till en varierad rumslighet vid denna förskolegård. Barnen har möjlighet att utföra många olika typer av aktiviteter, där de mindre rummen skapar en plats för mer stillsamma lekar i mindre grupper. Trots att utformningen av gården, val och placering av vegetationen, känns välplanerad upptas inte halva den totala gårdsytan av buskar, träd eller kuperad terräng, vilket tillsammans med gårdens storlek bidrog till ett OPEC-värde på 2.33 poäng.

Figur 23. Mindre skogsparti med kuperad terräng.

Figur 22. Ett fast parasoll ger skugga i sandlådan.

OPEC (Outdoor Play Environment Categories)
A. Utomhusarenan Poäng:2
B. Andelen yta med buskar, träd och kuperad terräng Poäng:2
C. Integrationen mellan vegetation, öppna ytor och lekytor Poäng:3
OPEC-värde:2,33

Tabell 18. OPEC Gård 5.

GÅRD 6

BESKRIVNING

Gård 6 är en stor förskola med en verksamhet på fyra avdelningar i centrala Uppsala. Förskolans lokaler består av moduler samsatta i vinkel i två våningar. Förskolegården är uppdelad i två separata delar, en väster och en öster om den långa delen av huvudbyggnaden. De olika avdelningarna kan på så vis delas upp när flera vistas ute samtidigt eller slås samman på ett av områdena efter behov.

Utemiljön utgörs till största del av öppna asfalts, sand eller gräsytor. Gröna partier skapar mindre rum i utkanterna av gården där det på några håll finns kojor, trampstenar eller samlingsplatser. Vegetationen domineras av snabbväxande träd och buskträd av olika sorter av pil eller kornell. I den södra delen av gården finns ett större buskage av pil där barnen själva bildat gångar och stigar under grenarna. Hela gården är anlagd på en plan yta, men för att skapa en viss nivåskillnad har man på två ställen valt att bygga en kulle samt en mer utdragen slänt som slutar in mot gården.

De fasta lekredskapen på gården följer alla ett och samma tema. De är gjorda av trä och ger ett lugnt intryck i de två stora sandytor som de finns utspridda i.

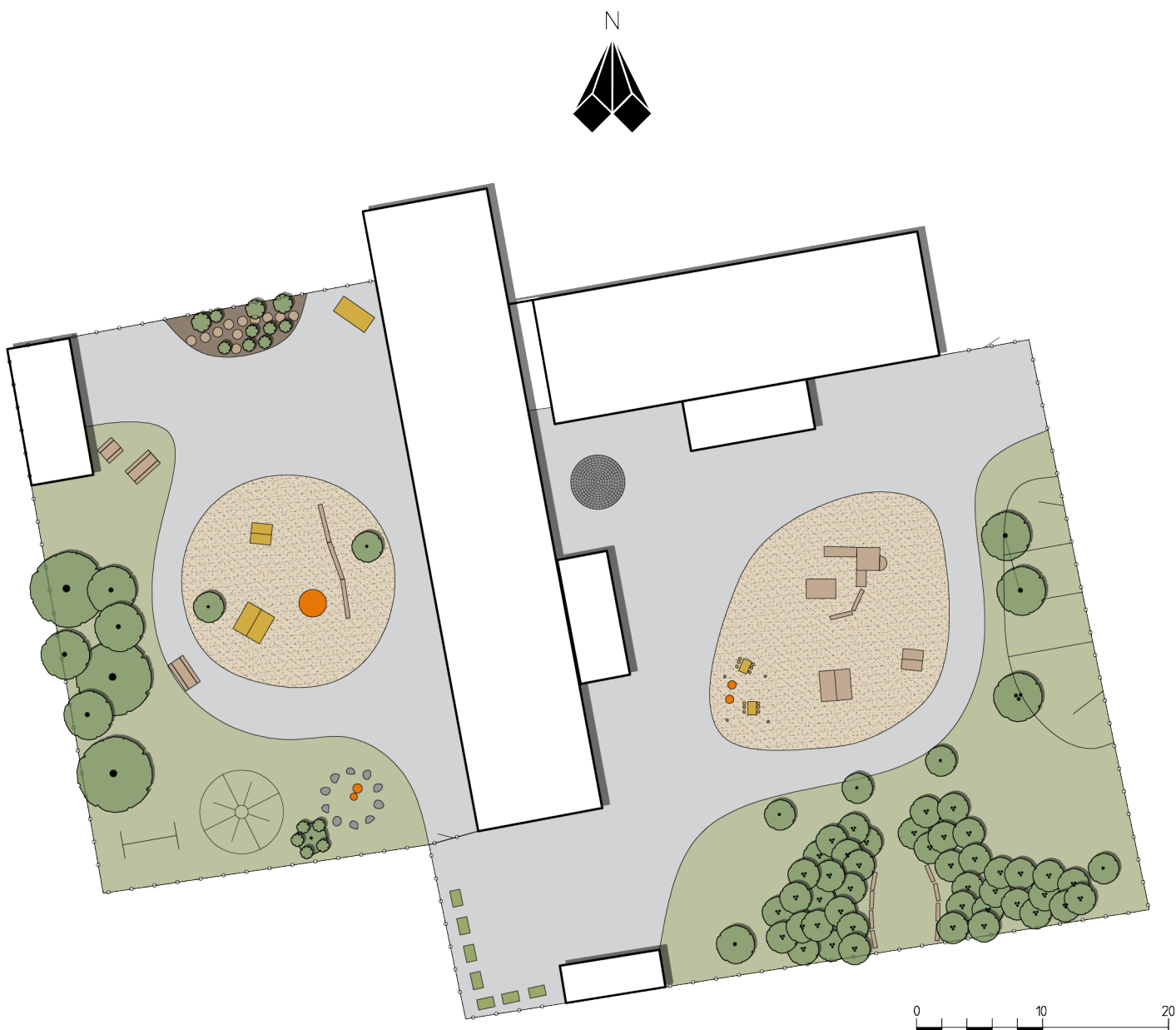
Figur 24. På stora delar av gården finns öppna sandytor med fast lekutrustning.

Figur 25. Sittcirkel av stenar.

Figur 26. Egenbyggd koja bland träden.

Figur 27. Illustrationsplan Gård 6

FYSISKA ELEMENT	
MILJÖSKAPANDE	Öppen yta Öppen gräsyta och asfaltsyta.
	Kuperad terräng Kulle och utdragen slänt.
	Reträttplats Mindre rumsligheter bland buskage, inuti lekredskap, små hus och kojor.
	Samligsplats Bänkgrupper, sittcirkel av bänkar, sittcirkel av stenar, scen, trätarrass.
NATURKONTAKT	Fast lekutrustning Multilekredskap, rutchkanor, balansstockar, hoppstubbar, lian, balanslina, hus, hängmatta, sandlåda.
	Vegetation Prydnadsträd, buskar, bärbuskar, perenner.
	Vatten Nedsänkt hårdgjord yta för ansamling av dagvatten.
	Löst material Sand och jord, naturmark.
	Lösa objekt (naturliga) Kvistar, stenar, löv, bark.
LEK OCH RÖRELSE	Övriga naturelement Stockar, stora stenar, stubbar.
	Lösa objekt (ej naturliga) Sopborstar, spadar, hinkar, bilar, figurer, plankor, däck, slangar, plaströr, skottkärra, rep, koner, lådor, pulkor, stjärntappar, madrasser, bollar, klubbor, mål.
	Cykelslinga Slingrande adfalterade stigar.
	Hårdgjord yta Asfaltsytor.
	Mjukt underlag Gräsmatta, sand, barkflis.
ÖVRIGT	Eldplats -
	Väderskydd Skärmtak, solsegl.
	Odlingsredskap Pallkragar

Tabell 19. Fysiska element vid Gård 6.

ANALYS

Likt flera andra gårdar saknade denna ett element som möjliggör eldning eller grillning i den fysiska miljön. De resterande elementen som undersöktes fanns annars representerade på gården i någon form. Utmärkande för gården var dess många samlings- och sittplatser vilken både kan gynna den pedagogiska verksamheten och övrig utevistelse. Där fanns flera sittringar, bänkar samt en utescen för spontana eller planerade presentationer. Ett element som litteraturen påpekat vara viktig både för barnens lek och lärande var vatten, vilket här kunde samlas i en nedsänk del av smågatsten i asfalten i hörnet vid huvudbyggnaderna. På så vis samlades regnvatten upp för att sedan ledas ner via en dagvattenränna till den intilliggande sandytan (se Figur 24 och 29).

Gård sex erbjöd genom specificerade nyckelelement de sju platsaktiviteter som identifierades av litteraturstudien. De omnämnda samlingsplatserna tillsammans med de sju pallkragar med bärbuskar och plantor erbjuder platsbaserad ledd undervisning, och den tillåtande utemiljön med mycket löst material och lösa föremål skapar både möjlighet till skapande aktiviteter och fantasilekar. Sammantaget fick förskolegården ett OPEC-värde på 2,33, då dess storlek samt andelen vegetation och kuperad terräng inte nådde högre poäng.

OPEC (Outdoor Play Environment Categories)
A. Utomhusarenan Poäng:2
B. Andelen yta med buskar, träd och kuperad terräng Poäng:2
C. Integrationen mellan vegetation, öppna ytor och lektytor Poäng:3
OPEC-värde:2,33

Tabell 21. OPEC Gård 6.

Platsaktiviteter
Utforskande/iakttagande Ja. Gården innehåller en varierad växtlighet med flera olika sorters träd och buskar samt områden av olika karaktär.
Skapande Ja. Löst material av sand och jord, finns på gården. Lösa föremål, naturliga och prefabricerade finns i stora mängder.
Grovmotorisk Ja. Gården innehåller flera olika sorters lekutrustning, kullar och lösa föremål som stödjer grovmotorisk aktivitet.
Sociala Ja. Gården består av både stora och mindre rum. Buskar, träd och väggar delar upp gården och skapar mindre rum på flera håll. Mindre utrymmen finns även under större lekredskap eller i mindre hus och kojor.
Fantasilek/rollek Ja. Mycket lekutrustning av olika slag, prefabricerade och naturliga föremål finns på gården.
Lekar med regler Ja. Utrustning såsom mål, bollar och bandyklubbor finns tillgängliga och kan användas på den hårdgjorda asfaltsytan.
Platsbaserad ledd undervisning Ja. Samlings- och mötesplatser finns i olika utföraden och storlek. På gården finns odlingsmöjligheter i form av pallkragar och en yta som samlar dagvatten.

Tabell 20. Platsaktiviteter Gård 6.

Figur 28. (övre) Sandyta med lekredskap och klotpilar.

Figur 29. (nedre) Nedsänkt yta i gatsten där vatten kan samlas.

GÅRD 7

BESKRIVNING

Gård 7 finns vid en förskola i utkanten av ett bostadsområde utanför centrala Örebro. Verksamheten består av fyra avdelningar och utgår ifrån två parallellt placerade modulbyggnader. Mellan de två huvudbyggnaderna skapas ett avlångt öppet rum där asfalt utgör markmaterialet och några bänkgrupper och upphöjda odlingslådor finns utplacerade. I övrigt består gården av mjukare underlag, sand, grus, gräs eller skogsmark.

Utemiljön är här uppdelad i tre delar med stängsel emellan, den första vid omnämnd asfaltsyta. Det andra avskiljande stängslet delar likt andra besökta gårdar upp utemiljön i ett område där lekytor med fast lekutrustning återfinns och ett det andra bestående av ett mindre skogsområde. Området med fast lekutrustning har utformats med svängda naturliga former där sand fungerar som fallskydd under lekredskapen. Ett större multilekredskap fanns tillgängligt samt några mindre hus och gunghästar.

Vegetationen i skogspartiet utgörs av olika sorters lövträd och buskar med relativt rikt fältskikt. Vid tiden för platsbesöket kunde bland annat blåbärsris, vitsippor och andra örter som

Figur 30. Gården inrymmer ett mindre skogsområde med mycket stenar, stubbar och stockar.

var på väg upp i vårvärmen urskiljas. Det blev tydligt att man i planeringen och anläggningen gården valt att bevara befintliga träd som stomme för utemiljön. Nyplanterad vegetation förekom dock i form av mindre buskage av måbär som satts i grupper av olika storlek.

Figur 31. Samlings- och grillplats med bänkar av stockar finns under trädkronorna i gårdens skogsområde.

Figur 32. Illustrationsplan Gård 7

FYSISKA ELEMENT	
MILJÖSKAPANDE	Öppen yta Öppen gräsyta, grusyta och asfaltsyta.
	Kuperad terräng -
	Reträttplats Mindre rumsligheter i skogsparti, bland buskage.
	Samlingsplats Bänkgrupper, sittcirkel av bänkar, bänkar.
NATURKONTAKT	Fast lekutrustning Multilekredskap, gunghäst, gungbräda, hus.
	Vegetation Lövträd, buskar, perenner/örter.
	Vatten Flyttbara vattenbehållare i plast.
	Löst material Sand och jord, naturmark.
	Lösa objekt (naturliga) Kvistar, stenar, löv, bark.
LEK OCH RÖRELSE	Övriga naturelement Stockar, stora stenar, stubbar.
	Lösa objekt (ej naturliga) Pulkor, madrasser, stjärtlappar, cyklar, vagnar, bilar, mål, bollar, klubbor, basketkorg, skidor, krattor, sandformar, köksredskap, stylvor, rockringar, sopkvastar, vattenkan-nor.
	Cykelslinga -
	Hårdgjord yta Asfaltsyta, grusytor.
	Mjukt underlag Gräsmatta, sand.
ÖVRIGT	Eldplats Betongring vid samlingsplats.
	Väderskydd -
	Odlingsredskap Upphöjda odlingslådor

Tabell 22. Fysiska element vid Gård 7.

ANALYS

Av de element som undersöktes saknades tre av sjutton i någon form, nämligen kuperad terräng, en cykelslinga och väderskydd. Hela gården låg på en relativt plan yta, även skogspartiet, och erbjöd därmed inte en varierande eller utmanande terräng. Cyklar var avsedda att användas till asfaltsytan mellan byggnaderna och förutom skuggande trädkronor saknade utemiljön väderskydd mot regn eller sol.

Flera typer av fast lekutrustning fanns tillgänglig, vilka tillsammans med de många stenar, stockar och stubbar i skogsområdet skapar förutsättningar för barns grovmotoriska aktiviteter, såsom att hoppa, klättra och balansera. Gården försåg möjligheter att utföra de övriga sex platsaktiviteter också där skogspartier i många fall var orsaken, då det gav utemiljön en varierad rumslighet, bidrog med mycket löst material att utforska och iakttä under året, både gällande flora och fauna.

OPEC (Outdoor Play Environment Categories)
A. Utomhusarenan Poäng:2
B. Andelen yta med buskar, träd och kuperad terräng Poäng:3
C. Integrationen mellan vegetation, öppna ytor och lekytor Poäng:2
OPEC-värde:2,33

Tabell 23. OPEC Gård 7.

Gård 7 erhöll ett OPEC-värde på 2,33 poäng, men i jämförelse med många av de andra besökta gårdarna fick det trots sin höga andel vegetation endast en tvåa i den sista faktorn gällande integrationen mellan vegetation, öppna ytor och lekytor. Detta då lekytorna var placerade en stor yta mitt på gården och vegetationen främst hölls samlad i utkanterna.

Platsaktiviteter
Utforskande/iakttagande Ja. Gården består av områden med varierad karaktär och terräng. Stora delar av gården utgörs av ett skogsparti och har skiftande markförhållanden och växtlighet.
Skapande Ja. Löst material av sand och jord, finns på gården. Lösa föremål, naturliga och prefabricerade finns tillgängliga.
Grovmotorisk Ja. Olika sorters lekutrustning, naturelement såsom stockar, stenar och stubbar finns på gården.
Sociala Ja. Gården består av både stora öppna ytor och mindre rum längs gårdens kanter. De mindre utrymmena avgränsas av vegetation och större stenar.
Fantasilek/rollek Ja. Stora delar av gården består av ett skogsparti med mycket löst material och olika föremål. Prefabricerade objekt kompletterar den naturliga lekmiljön.
Lekar med regler Ja. Gården har generösa ytor av asfalt, sand och gräs och ett skogsparti vilka erbjuder olika former av regel-lekar. Utrustning såsom mål, basketkorg, bollar och bandyklubbor finns tillgängliga.
Platsbaserad ledd undervisning Ja. Samlings- och mötesplatser finns av olika slag. Upphöjda växtbäddar erbjuder en plats för odling.

Tabell 24. Platsaktiviteter Gård 7.

Figur 33. (t.v) Stor sandyta med utspridd lekutrustning. I bakgrunden syns den öppna asfaltsytan som bildas mellan husen.

Figur 34. (t.h) Ett större multilekredskap främjar olika motoriska aktiviteter.

GÅRD 8

BESKRIVNING

Den åttonde förskolan som besöktes ligger på en tidigare parkeringsplats i centrala delar av Örebro. Förskolans verksamhet utgår där ifrån en mindre modulbyggnad med två avdelningar. På gården finns även ett mindre förråd där olika typer av utrustning förvaras. Stora delar av gården utgörs av hårdgjorda asfaltsytor där målningen sen parkeringsrutorna fortfarande kan urskiljas. De hårdgjorda ytorna har utnyttjats för pedagogiska inslag, då man med hjälp av kriterier ritat upp både alfabetet och olika former av sifferlekar. I detta avseende blir den hårdgjorda ytan en tillgång och kan på ett lekfullt sätt användas i undervisningssyfte.

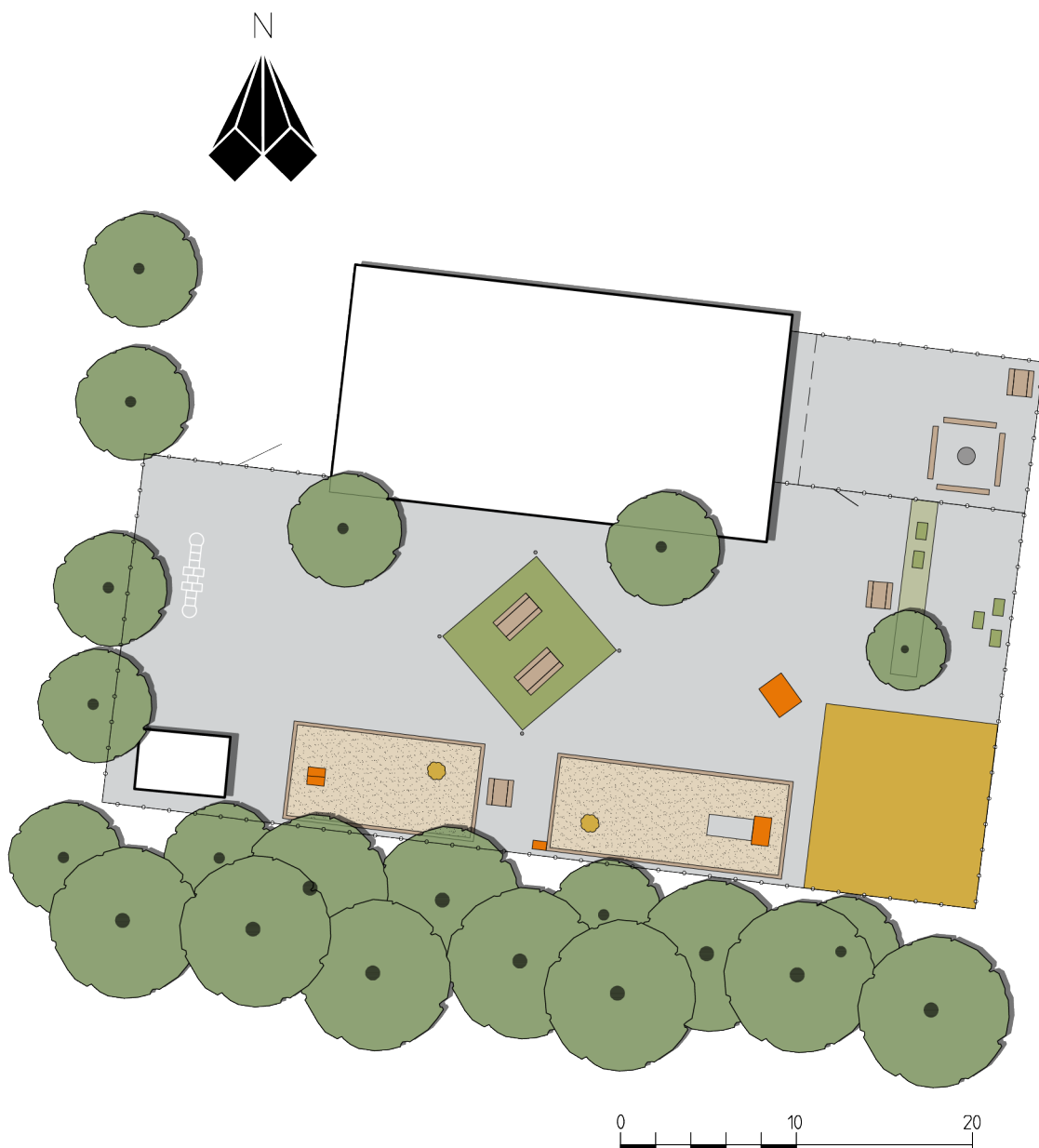
I ena hörnet har den tidigare asfalten tagits bort och ersatts med gummi-asfalt där mindre lekredskap ligger samlade. Även mitt på gården har en bit asfalt tagits bort. Där har man valt att ersätta ytan med konstgräs för att erbjuda ett något mjukare underlag för barnen att vistas på. Vid denna yta har två bänkgrupper placerats som kan användas för att samlas, sitta eller fika och som vid behov kan skyddas med hjälp av ett solsegel. Dominerande på gården är annars två större rektangulära sandlådor, innehållande en mindre rutschkana och några fasta bord.

Gårdens utformning är L-formad och följer förskolans ena lång- och kortsida. Området vid kortsidan är avgränsad från resten av gården med ett Gunnebostängsel. Där finns en större samlingsplats med bänkar och möjligheter att grilla i en betongring. Söder om förskolegården finns en flerskiktad naturyta som inrymmer flera större träd och ett tätt buskskitkt undertill.

Vegetationen skänker skugga till utemiljön, med är inte tillgänglig för barnens utevistelse då gården är begränsad till den hårdgjorda ytan med ett stängsel runtomkring. Själva gården inrymmer mycket sparsamt med vegetation, där tre prydnadsträd och fem pallkragar är de enda inslagen av vegetation där barnen kan komma i direktkontakt med det gröna.

Figur 35. Mitt på gården finns en yta av konstgräs med två bänkgrupper. Ytan kan skuggas genom ett solsegel.

Figur 36. Illustrationsplan Gård 8

FYSISKA ELEMENT	
MILJÖSKAPANDE	Öppen yta Asfaltsyta och gummi-asfaltsyta.
	Kuperad terräng -
	Reträttplats -
	Samligsplats Bänkgrupper, sittcirkel av bänkar.
NATURKONTAKT	Fast lekutrustning Rutchkana, bil.
	Vegetation Lövtred, bärbuskar, perenner, vårlökar.
	Vatten -
	Löst material Sand.
	Lösa objekt (naturliga) -
LEK OCH RÖRELSE	Övriga naturelement -
	Lösa objekt (ej naturliga) Cyklar, spadar, hinkar, krattor, vattenkannor, sandformar, köksredskap, figurer, sopborstar, vagnar, plankor, spis, bilar, stylvor, snöskyfflar, skidor, madrasser, stjärtlappar, pulkor, rockringar, koner.
	Cykelslinga -
	Hårdgjord yta Asfaltsyta, gummi-asfaltsyta.
ÖVRIGT	Mjukt underlag Gräsmatta, sand, konstgräs.
	Eldplats Betongring vid bänkar.
	Väderskydd Solsegel.
	Odlningsredskap Pallkragar

Tabell 25. Fysiska element vid Gård 8.

ANALYS

Av de gårdar som besöktes under studien erhöll denna gård det lägsta OPEC-värdet på 1,33 av 3 möjliga. Detta på grund av gårdens begränsade storlek och avsaknad av vegetation.

Bristen på naturmark, träd och buskar bidrog även till att gården ansågs sakna inslag för utforskande aktiviteter. Gården ansågs även sakna möjligheter och värden för fantasilekar och sociala aktiviteter av olika former då utemiljön endast utgjordes av ett större öppet rum utan avgränsande element, spännande terräng och inte hade ett varierat innehåll av naturliga material eller utrustning som främjar barns fantasi.

OPEC (Outdoor Play Environment Categories)
A. Utomhusarenan Poäng:1
B. Andelen yta med buskar, träd och kuperad terräng Poäng:1
C. Integrationen mellan vegetation, öppna ytor och lektytor Poäng:2
OPEC-värde:1,33

Tabell 26. OPEC Gård 8.

Denna förskola stack ut ifrån resterande sju gårdarna då den helt saknade inslag av lösa naturliga föremål, såsom löv, grenar eller stenar. Detta trots att den angränsande naturområdet i söder, varifrån mycket löv och grenar kan tänkas falla eller blåsa in.

Platsaktiviteter
Utforskande/iakttagande Nej. Gården innehåller ingen naturmark och har en mycket begränsad variation av vegetation och terräng.
Skapande Ja. Gården innehåller flera sandlådor, löst material form av sand och preparerade föremål.
Grovmotorisk Ja. Det finns ett mindre antal fast lekutrustning och cyklar som stödjer motorisk aktivitet.
Sociala Nej. Gården innehåller ingen variation av större och mindre rum, utan består endast av stora öppna ytor.
Fantasilek/rolllek Nej. Gårdens innehåll av olika element är mycket begränsat. Gården innehåller ingen utmanande terräng eller naturliga föremål.
Lekar med regler Ja. Det finns flera öppna ytor av asfalt och gummi-asfalt på gården. Utrustning såsom mål, basketkorgar, bollar och bandyklubbor stödjer olika regellekar.
Platsbaserad ledd undervisning Ja. Gården innehåller två samlingsplatser av olika storlek och utförande. Pallkragar erbjuder en plats för odling.

Tabell 27. Platsaktiviteter Gård 8.

Figur 37. (övre) I gårdens ena hörn finns en yta av gummi-asfalt. Intill finns ett antal odlingslådor.

Figur 38. (nedre) En bil är utgjord tillsammans med en mindre rutchkana gårdens större lekutrustning.

SAMMANFATTANDE RESULTAT OCH SLUTSATSER AV STUDIEBESÖKEN

GÅRDARNAS INNEHÅLL AV FYSISKA ELEMENT

Förskolegårdarnas innehåll av de sjutton kategorier av fysiska element i utemiljön skilde sig åt något mellan de åtta besökta förskolorna. Fem av gårdarna utmärkte sig med höga resultat och saknade inget eller endast element inom en kategori. Tre utav gårdarna saknade dock element inom några fler kategorier, nämligen Gård 1, Gård 7 och Gård 8, där den sistnämnda saknade element inom sex skilda kategorier.

Främst förekommande element var lösa lekredskap såsom hinkar, spadar, köksredskap, cyklar, sopborstar, rockringar, sandformar, plastdjur, bollar och klubbor. Dessa föremål förekom på alla besökta gårdar. Tillgången till och mängden av olika sorters naturliga lösa objekt skilde sig åt mellan gårdarna. Sju av de åtta besökta förskolorna hade i någon form tillgång till lösa naturliga föremål, vanligt förekommande var löv, stenar, kottar och grenar. Vid en gård, Gård 8, hade de lösa dessa föremål dock städats bort och gården ansågs inte innehålla naturliga lösa objekt.

Vid fem av förskolorna hade barnen även tillgång till skräp och skrot, såsom exempelvis plankor, träbitar, plaströr, däck eller kabeltrummor. I dessa utemiljöer såg tecken på barns egna skapande med de lösa föremålen där barnen själva formade dess funktion. Mindre

Förskolegård		Gård 1	Gård 2	Gård 3	Gård 4	Gård 5	Gård 6	Gård 7	Gård 8
MILJÖSKAPANDE	Öppen yta								
	Kuperad terräng							-	-
	Reträttplats	-							-
	Samligsplats								
NATURKONTAKT	Fast lekutrustning								
	Vegetation								
	Vatten								-
	Löst material								
	Lösa objekt (naturliga)								-
LEK OCH RÖRELSE	Övriga naturelement								-
	Lösa objekt (ej naturliga)								
	Cykelslinga	-	-					-	-
	Hårdgjord yta								
	Mjukt underlag								
ÖVRIGT	Eldplats	-		-		-	-		
	Väderskydd							-	
	Odlingsredskap	-							
Totalt av 17:		13	16	16	17	16	16	14	11

Tabell 28. Sammanställning av gårdarnas innehåll av fysiska element.

föremål av kottar och stenar låg samlade vid en förskolegård och kan tänkas utgöra en skatt. Större plankor, däck och kabeltrummor utgjorde på en annan gård ett spännande hinder, medan liknande föremål såsom brädor och större traktordäck skapade en koja vid en annan. De lösa objekten, naturliga eller prefabricerade, kan snabbt och enkelt tillföras på förskolegårdar och erbjuda barnen möjligheter till olika typer av lek. Hinkar, spadar, sandformar, stenar och kottar kan bidra till barns skapande aktiviteter, medan plastdjur eller andra lösa föremål kan användas som del av olika fantasilekar. Lösa mål, klubbor och bollar kan användas för att utrusta en gård med möjligheter för regellekar med boll.

De element som förekom mest sällan var en utformad cykelslinga och en eld- eller grillplats. Vid samtliga förskolor fanns cyklar av olika slag och en hårdgjord yta för dem att användas, men endast hälften av gårdarna var utformade med en enskild cykelslinga över gården. Kuperad terräng och reträttplatser var därefter inslag element som saknades vid två av gårdarna, där två utemiljöer helt bedömdes sakna betydande nivåskillnader eller utmanande terräng. Kullar och sluttande terräng kan på de andra sex förskolegårdarna ha positiv inverkan på barnens motoriska utveckling och vintertid

fungera som pulka- eller skidbacke att kana eller åka utför.

Två av gårdarna innehöll inte reträttplatser i sin utformning då gårdarna uppfattades bestå av endast stora rum. Vid de andra sex förskolorna där reträttplatser istället fanns påträffades de mindre och mer skyddade rummen ofta i samband med avgränsande vegetation. Vid fyra av gårdarna återfanns större skogspartier där mer intima rum skapades. Grupper av träd eller stenar bildade mindre rum och tillflyktsplatser dit barnen kunde vända sig för att komma undan ett tag. Buskage, låga och höga, utgjorde vid fyra förskolegårdar reträttplatser där barn kunde gömma sig. En gård innehöll dessutom flera mindre kojor av pil, vilka ansågs kunna utgöra reträttplatser för ett eller ett fåtal barn vid ett och samma tillfälle.

I motsats till de mindre reträttplatserna innehöll samtliga gårdar någon sorts öppen yta. Storleken på den öppna ytan skilde sig dock åt vilket styr ytans användbarhet. På flera håll bröts också den öppna ytan av ett fast föremål, vilket begränsade ytorna och deras möjligheter till olika aktiviteter.

Litteraturen beskrev vid flera tillfällen vatten som ett viktigt element för barns lek och

lärande. Det var dock endast en förskola, Gård 6, som var utformad med en yta för att spara och ta hand om dagvatten. Där fanns en sänka gjord av stenplattor i vilken vatten kan samlas och användas i barnens lek. Vid fyra andra förskolegårdar var utemiljön utrustad med lösa baljor som kan tas fram och fyllas med vatten. Gård 4 och 5 var utrustade med en kran intill gårdens sandlådor, dit vatten kan kopplas med slang. Vid en av gårdarna kunde ingen anläggning eller komponent för vatten urskiljas.

Odling var den komponent som av litteraturen beskrevs vara enkelt att skapa i pedagogiskt syfte vid förskolegårdar. Samtliga gårdar utom en hade någon möjlighet till odling i bruk vid studiebesöket, då de innehöll antingen upphöjda växtbäddar eller pallkragar. Gård 5 hade tillgång till både pallkragar och flertalet upphöjda växtbäddar. Flera av de upphöjda växtbäddarna användes för att dela av gårdens öppna ytor. I pallkragar och de upphöjda växtbäddarna försågs hårdgjorda ytor med växtlighet. Gård 2 stack ut när det kom till komponenter för odling, då den förutom pallkragar även hade tillgång till ett växthus och kompost på gården. Växthuset gjorde det möjligt för verksamheten att odla mer varierat samt att utföra aktiviteter även vid sämre väderförhållanden.

GÅRDARNAS MÖJLIGHETER TILL PLATSAKTIVITETER

Totalt undersöktes det ifall gårdarna innehöll stödjande komponenter för aktiviteterna: utforskande, skapande, grovmotorisk, sociala, fantasilek, lekar med regler och platsrelaterad ledd undervisning.

Generellt sett fick gårdarna höga resultat när de kom till att stödja olika former av platsaktiviteter. Sex av de besökta gårdarna innehöll i sin utformning nyckelelement som stödjer samtliga sju aktiviteter som undersöktes i någon form. Två gårdar Gård 1 och Gård 8 bedömdes dock sakna möjligheter för tre typer av platsaktiviteter vardera.

Utforskande/iakttagande och olika former av sociala aktiviteter var två platsaktiviteter som saknades vid Gård 1 och Gård 8. Gårdarna hade båda en mycket liten biologisk variation av växter och saknade grön- eller skogsområden med naturmark. Vegetationen på båda gårdar bestod endast av ett fåtal olika arter utan tydliga karaktärsdrag för olika årstider.

Olika typer av sociala aktiviteter är istället beroende av gårdens storlek och rumsindelning. Då de omnämnda förskolegårdarna bestod endast av större öppna rum och saknade de mer intima utrymmena som uppmuntrar barn att vistas och socialisera i mindre grupper ansågs

Förskolegård	Gård 1	Gård 2	Gård 3	Gård 4	Gård 5	Gård 6	Gård 7	Gård 8
Utforskande/iakttagande	-							-
Skapande								
Grovmotorisk								
Sociala	-							-
Fantasilek/rollek								-
Lekar med regler								
Platsbaserad ledd undervisning	-							

Tabell 29. Sammanställning av gårdarnas möjligheter till platsaktiviteter.

de inte uppfylla kriterierna för olika sociala aktiviteter. Resterande sex gårdarna hade en mer varierad rumslighet med rum av olika storlek och karaktär, vilket ger plats till både stora och mindre lekar.

Gård 8 ansågs även sakna möjligheter för olika former av fantasilekar. Detta då utemiljön inte hade ett varierat innehåll, saknade en spännande terräng och endast hade en mycket begränsad andel vegetation eller naturliga material. Gård

1 ansågs istället sakna möjligheter för platsbaserad undervisning. Detta av anledningen att gården saknade samlingsplatser för större grupper.

Alla gårdar ansågs inneha möjligheter för regellear, skapande och grovmotoriska aktiviteter. Att gårdarna ansågs erbjuda former av grovmotoriska aktiviteter baserades på att alla gårdar innehåll någon sorts lekutrustning med redskap för olika typer av motorisk aktivitet.

Alla förskolor innehöll dessutom cyklar av olika slag, vilka möjliggör en annan typ av motorisk aktivitet. När de kom till regellekar bedömdes samtliga gårdar erbjuda det i någon form, då mål, klubbor, bollar eller basketkorgar fanns tillgängliga.

Samtliga gårdar var utrustade med sandlådor, där tillgången till sand medförde att de bedömdes inneha möjligheter för skapande aktiviteter. Vid sex förskolegårdar fanns även jord tillgänglig för barn att använda och forma. Utöver de lösa material hade flera gårdar en stor mängd av lösa föremål tillgängliga, såsom brädor, grenar och kottar, vilka kan nyttjas för skapande aktiviteter.

OPEC

Utöver fysiska element och platsaktiviteter undersöktes och beräknades gårdarnas enskilda OPEC-värde, där gårdens storlek, tillgången till vegetation och kuperad terräng samt integrationen mellan vegetation och lekytor ingick. Av resultatet framkom det att gårdarnas OPEC-värden skilde sig åt, från det lägsta värdet på 1.33 till det högsta på 2.67. Två gårdar, Gård 3 och Gård 4, återfick det i studiens högsta värde på 2.67. Vid dessa två gårdar utgjorde skogspartier den största delen av gården där vegetationen var väletablerad och integrerad med lekytorna. Gård 2, 5, 6 och 7 erhöll alla ett värde på 2.33. Gård 7 bestod till stora delar av ett skogsparti, men vegetationen och lekytorna var åtskilda i utformningen. Vid de andra tre gårdarna var vegetation och lekytor väl integrerade med träd eller grupper av buskar planterade intill ytor för lek, men andelen vegetation och kuperad terräng utgjorde mindre än halva gården.

Lägst värde återfick Gård 8 med ett OPEC värde på 1.33. Detta berodde till största del på

gårdens storlek och avsaknad av vegetation. Endast ett fåtal träd fanns planterade på gården och ingen vegetation fanns integrerad med gårdens olika lekytor. Gård 8 utgjorde även den minsta gården i studien och barnen hade där endast en friyta på cirka 1260 m² att tillgå. Resterande sju gårdar hade en friyta på mellan 2123 m² – 5230 m² vilket medförde att de i beräkningen utav OPEC tillgavs värdet två utav tre poäng möjliga för utomhusarenan.

Förskolegård	Gård 1	Gård 2	Gård 3	Gård 4	Gård 5	Gård 6	Gård 7	Gård 8
OPEC-värde	2	2,33	2,67	2,67	2,33	2,33	2,33	1,33

Tabell 30. Sammanställning av gårdarnas OPEC-värden.

SLUTSATSER

Vad är centralt i planeringen av tillfälliga förskolor och dess utemiljö för att skapa så bra förutsättningar som möjligt för barns utveckling?

Under observationsstudien blev det tydligt att förskolans placering och läge hade en stor inverkan på utemiljöns innehåll och karaktär. Inte förvånande hade den förskola som var centralt placerad på en tidigare parkeringsplats lägst resultat i samtliga delar av det analysverktyg som togs fram från litteraturstudien. Där saknades både flest kategorier av fysiska element och utemiljön hade i denna studie lägst OPEC-värde. Gården bedömdes även sakna förutsättningar för sitt egna utforskande, fantasilekar eller för sociala aktiviteter av olika slag då utemiljön saknade de nyckelelement som krävs.

De paviljong- eller modulförskolor som istället blivit placerade vid ett befintligt skogs- eller grönområde där delar av området inkluderats i gården erhöll direkt fler lek- och lärandemöjligheter. Ett skogsparti erbjuder ofta en stor mängd löst material och rekvisita till gården, såsom pinnat eller kottar, vilket gynnar barns utforskande, skapande och fantasifulla lekar. Stora naturliga element, exempelvis stora stenar, stubbar eller stockar, kan även dem tas tillvara på för att i grupp kunna användas som samlings- och sittplatser eller för barns motoriska aktiviteter att klättra, hoppa eller balansera

Förskolegård	Gård 1	Gård 2	Gård 3	Gård 4	Gård 5	Gård 6	Gård 7	Gård 8
OPEC (1-3)	2	2,33	2,67	2,67	2,33	2,33	2,33	1,33
Platsaktiviteter	4/7	7/7	7/7	7/7	7/7	7/7	7/7	4/7
Fysiska element	13/17	16/17	16/17	17/17	16/17	16/17	14/17	11/17
Bef Grön-/skogsområde	-	-	Ja	Ja	-	Ja	Ja	-
Läge	Icke centralt	Icke centralt	Icke centralt	Icke centralt	Centralt	Centralt	Icke centralt	Centralt

Tabell 31. Sammanfattande resultat av studiebesöken.

på.

Befintliga träd och gröna partier visade sig även vara viktiga element för uppbyggnaden av gårdens rumslighet och karaktär. Samlingar av träd och buskar delade upp gården och bidrog med flera mindre rum, vilka barnen kan utnyttja för att själva utforska något eller för återhämtning ifrån större, mer fartfyllda lekar. De mindre tillflyktsplatserna skapar tillsammans med stora öppna ytor möjligheter för sociala aktiviteter i grupper av olika storlek. Vid utformning och planering utav tillfälliga förskolor är av dessa anledningar mycket betydelsefullt att inkludera befintlig vegetation och grönområden.

Av de fyra förskolegårdar där ett befintligt grönområde inkluderats i utemiljön var tre av dem inte centralt belägna. Två av dessa tre erhöll i studien de högsta registrerade OPEC-värdena på 2,67 poäng av 3 möjliga. Då det utanför städernas centrala delar inte råder samman konkurrans om mark kan det tänkas vara lättare att där planera för och anlägga förskolor med generösa utemiljöer där befintliga kvaliteter kan tillvaratas.

DISKUSSION

RESULTATDISKUSSION

En utgångspunkt i valet av förskolor som skulle ingå i studien var deras läge och placering i förhållande till närmsta stadskärnas centrum. Av denna anledning valdes några centralt placerad förskolor ut samt ett antal i utkanten eller utanför stadens centrala delar.

Under analysen av arbetet visade det sig att de tre största gårdarna av de åtta som ingick i studien inte var centralt belägna. Alla tre hade en friyta på mer än 3500 kvadratmeter, varav den största var 5230 m². Vid de tre gårdarna utgjorde stora skogspartier mer än halva gården till ytan sett. De två minsta gårdarna var istället centralt placerade, med en friyta på 1260 m² respektive 2120 m². Av resultatet att tolka kan de icke centrala gårdarna erbjuda både större gårdar och mer naturmiljöer i jämförelse med de centrala förskolorna. Stora fartfyllda lekar, olika regellekar och sociala lekar behöver tillgång till generösa ytor där barn kan få röra sig fritt, springa och jaga varandra. Oberoende av dess placering eller om det är en vanlig eller tillfällig förskola finns samma behov av friyta, men i en redan tätt bebyggelse kan det vara svårare att tillhandahålla dessa ytor. Storleken på gården kan möjligen i viss mån kompenseras för med ett lägre antal barn och avdelningar i

verksamheten, men för den vidlyftiga leken är detta fel väg att gå.

En fundering som dök upp under studiebesöken var huruvida platsens kvaliteter hade tagits tillvara på vid planeringen av utemiljöerna. Som omnämnt hade flera av gårdarna tillgång till ett mindre grön- eller skogsområde vilket påpekats ha en positiv inverkan på barns lek- och lärandeaktiviteter. Vid samtliga förskolegårdar kunde även större träd urskiljas, utvalda och sparade i syfte att direkt bidra med grönska och skugga på gårdarna. I detta avseende hade ansvariga personer sett och sparat några av platsernas kvaliteter. Det fanns dock en förskola i studien där jag upplevde att man inte sett till platsens förutsättningar och omgivning. I detta fall hade den tillfälliga förskolan placerats på en tidigare parkeringsplats vilket medförde en gård som främst bestod av en öppna asfaltsyta. Inom samma tomt, söder om gården fanns ett naturlig grönområde med stora träd och buskar. Grönområdet bidrog visserligen med skugga och en grönska att betrakta på avstånd, men då förskolans utemiljö var avgränsat med ett stängsel som gick längs med grönområdet kunde barnen inte ta del av dess kvaliteter på nära håll.

Den övergripande trenden från studiebesökens

resultat visade att gårdar med en större mängd vegetation, i fråga om enskild vegetation, buskage eller skogspartier, erbjöd fler värden och möjligheter för lek och lärande. Även litteraturen belyste vikten av naturkontakt för barns lek och lärande då inslag av växtlighet ger barn möjlighet att iaktta och utforska sin närmiljö under som står under en ständig förändring, som växlar både efter årstid och med åren.

Den förskola som i studien erhöll lägst OPEC-värde, saknade flest kategorier av fysiska element och möjligheter till olika former av platsaktiviteter hade genom en bättre planering och utnyttjande av platsens kvaliteter haft mycket mer stimulerande utemiljö för de barns som går där.

Med detta sagt kan det finnas bättre och sämre lämpade utemiljöer vid alla typer av förskolor. En viktig lärdom är dock att förskolebarns utemiljöer inte får förkastas på grund av att en verksamheten och dess placering ses som en tillfällig lösning. För även om fem, tio eller till och med femton år kan verka som en kort tid för en planläggare eller andra fysiska planerare som hanterar markanvändningsfrågor, motsvarar det för åtskilliga barn hela deras förskoleperiod. Tillfälliga lokaler kan vid behov vara en snabb och användbar lösning, men samma krav på

stimulerande miljöer som för en vanlig förskola måste även gälla deras miljöer för att i första hand stödja barnens utveckling.

MED BARNEN I FOKUS

Vem planerar och designar vi för? En fråga som är högst aktuell vid alla former av utformnings- och planeringsuppdrag, men som av olika anledningar inte får den uppmärksamhet och slagkraft som den förtjänar. Att ha barnen i fokus kan tänkas vara en självklart vid planering, utformning och skötsel av en förskolegård, men ändå ses tecken på att så inte är fallet. Vid studiebesöken på de åtta förskolorna stack två förskolor ut då deras lekytor uppfattades som väldigt rena och städade i jämförelse med de andra gårdarna. Där fanns inga lösa naturliga föremål eller andra objekt utan specifik användning och trots att båda gårdarna innehöll större träd saknades löv, grenar och annan rekvisita för barnen att använda.

Av litteraturen har det kunnat utläsas att barn intresseras och blir engagerade i miljöer med löst material där de själva kan välja och utveckla olika aktiviteter. I Boverkets (2015, s.9) publikation står det skrivet att bra utemiljöer för barn är tillåtande miljöer där barnen själva har

möjlighet att utforma sin omgivning, där barnen får ta plats och skapa sina egna aktiviteter. Ett då värdefullt inslag som påträffades vid flera av de andra förskolorna var det skräp och skrot som fanns tillgängligt för barnen att använda. Med skräp och skrot menas här att det för vuxna kan anses vara just skräp, men de lösa objekten i form av lastpallar, plankor, träbitar, däck, kabeltrummor och plaströr kan vara mycket användbara för med hjälp av barnens fantasi. De lösa objekten kan nämligen enkelt förflyttas över gården och dess funktion kan snabbt växla. Mindre objekt kan användas för att stapla eller bygga med, medan större föremål kan utgöra utmanande hinder med möjligheter för barn att samarbeta och utveckla sina motoriska

Figur 39. Lastpallar, brädor och däck utgör exempel på lösa föremål vars användningsområde kan skapas och ändras av barnen själva.

förmågor. Stora föremål såsom plankor eller lastpallar kan användas för att bygga en koja (Figur 39). Genom de lösa föremålen kan barnen själva forma en plats eller använda dem för att skapa en ny lek. Skräp och skrot kan därav vara ett stödjande attribut för barns skapande och grovmotoriska aktiviteter samt för deras fantasilek. Detta "stökiga" inslag, av lastpallar, träbitar, däck och plastslangar, kan dock emellanåt krocka med vuxnas önskan om en städad och ordnad miljö, vilket troligen är fallet på de två förskolor där utemiljön var barskrapad på löst naturligt material. En viktigt kunskap att påminnas om är att ha barnen i fokus och att tillåta den oordning av lösa föremål som gynnar leken.

Att man i utformningen utgått ifrån pedagogernas perspektiv istället för barnens blev tydligt när det kom till uppdelningen av gården. Sex utav de åtta förskolorna innehöll nämligen stängsel som delade upp gårdarna i två eller flera områden. Vid två av dessa gårdar hade ett stängsel dragits för att avskilja gårdens lekytor med ett angränsade skogsområde. Gårdarna hade på så vis ett mer öppet område närmast huvudbyggnaden som var lättare för pedagogerna att överblicka. Skogsområdet var därför inte alltid tillgängligt för barnen att använda utan endast när personalen ansåg att

det fungerade. Vid en annan gård, som även den innehöll ett stort skogsområde, hade man istället låtit stängslet gå en bit in bland vegetationen. På så vis fanns naturmiljön på båda av gårdens delar och barnen kunde alltid ta del av dess lösa material och rekvisita. Vid utformning av en förskolegård där ett grönområde finns tillgängligt är det av stor betydelse att låta en del av ett skogsområde finnas på båda sidor ett stängsel om utemiljön behövs delas av. Gränsen behöver nödvändigtvis inte dras mitt i skogsområdet, men endast en liten del naturmiljö med befintlig vegetation kan göra stor skillnad för barns utevistelse, med löst naturligt material, naturelement och möjliga reträttplatser.

När det gäller de miljöskapande elementen på en förskolegård beskrev litteraturen vikten av en varierad rumslighet och terräng. Samtliga gårdar erbjöd någon form av öppna ytor, även om det varierade i fråga om storlek och markmaterial. Det blev tydligt att det på de tillfälliga gårdarna var desto svårare att erbjuda mindre avgränsade rum för de mera avskilda aktiviteterna. En förklaring som flera av de pedagoger jag träffade berättade var att det kände ett starkt behov av att hela tiden kunna överblicka gården. Teorin och verkligheten går i detta fall inte ihop då barnens behov av reträttplatser krockar med personalens säkerhetstänk.

En lösning för att skapa en bättre utemiljö för barnen och underlätta arbetet för personalen är att i planeringen väga in trygghetsfrågan. Det behöver inte då nödvändigtvis handla om endast utforma gården med stora öppna rum där avgränsande element undviks. Istället kan man återigen se det från ett barns perspektiv och skapa lägre väggar eller krypin. Ett annat bra exempel som kunde ses vid några av förskolorna var att man använt sig av byggnadernas placering för att skärma av gården mot en angränsande väg. Förskolans lokaler låg där i utkanten av gården och på så vis byggdes den otrygghet som en trafikerad väg skapar bort.

ANALYSVERKTYGET

Bearbetningen av litteraturen och framtagande av ett analysverktyg inför studiebesöken visade sig vara mycket mer omfattande och komplicerat än vad som först förväntats. Gällande de fysiska element som identifierades från litteraturen kan det inte dras några slutsatser att ett stort antal och förekomsten av alla olika element i sig garanterar en tillräckligt god utemiljö för barns utveckling. Även om elementen i sig beskrivs ha en positiv inverkan på barns lek, lärande eller utevistelse är det först i sammansättningen av elementen och i samband

med dess miljö som en utvärdering av deras faktiska inverkan kan göras (Mårtensson et al., 2014; Söderström et al., 2004).

Under besöken på gårdarna och sammanställningen av studiens resultatsdel blev det tydligt att utvärderingen av gårdarnas platsaktiviteter kan göras ändå mer utförlig. Samtliga gårdar ansågs innehålla möjligheter för någon sorts skapande och grovmotoriska aktivitet samt lekar med regler. Bland de åtta gårdarna fanns dock en variation gällande hur många former av varje enskild aktivitet som kunde utföras. Resultatet tar inte heller hänsyn till antalet barn som kan utföra en aktivitet vid ett och samma tillfälle. En mindre, platt och hårdgjord förskolegård kunde exempelvis erbjuda möjligheter för mindre bollekar, medan en större gård med stora ytor, kullar och ett skogsparti har möjligheter att erbjuda betydligt fler olika former av regellekar som fler barn kan utnyttja vid samma tillfälle. Det samma gäller den skapande aktiviteten där en gård med en sandlåda erbjuder barnen möjlighet att forma något med sanden, medan en gård med en stor mängd annat löst material och lösa föremål, jord, vatten, grenar, plankor, däck eller plaströr, kan erbjuda flera olika sorters skapande aktiviteter. Det är därför viktigt att ha i åtanke vid planering och utformning utav förskolegårdar, att fler former av de

olika aktiviteterna erbjuder en större valfrihet åt barnen och då även en större variation av möjliga aktiviteter.

I syfte att kartlägga den fysiska miljön vid förskolegårdar samt för att jämföra olika gårdars innehåll med andra faktorer kan verktyget ändå anses vara värdefullt. Analysmodellen kan även tänkas fungera likt en checklista för utformning av en ny förskolegård eller som ett protokoll vid en befintlig förskola för hitta utvecklingsmöjligheter.

I utvärderingssyfte är dock viktigt att ha i åtanke att även om det på en gård finns nyckelelement med kvaliteter som möjliggör en typ av aktivitet inte nödvändigtvis betyder att aktiviteten faktiskt utförs i verkligheten eller att den kan erbjudas till samtliga barns vid samma tillfälle. Att en gård innehåller samtliga kategorier av element som undersöktes eller många element till antalet sett garanterar inte att det är en god och välfungerande utemiljö. För vidare utvärdering måste de fysiska elementen sättas i relation till antalet, lokaliseringen på gården och faktiska användning i en dynamisk barngrupp.

AVSLUTANDE SLUTSATSER

Det övergripande målet med arbetet var att genom en litteraturstudie undersöka och lokalisera vad som skapar en god utemiljö vid förskolor där barns utveckling, lek och lärande främjas. Av forskningen kunde det utläsas att en förskolegårds utformning och innehåll påverkar mängden och variationen av aktiviteter som är möjliga för barnen att utföra vid utevistelsen. Det framkom att en generös tilltagen yta med stor mängd träd, buskar och kuperad terräng där öppna ytor, lekytor och vegetation är väl integrerade har positiv inverkan på barns välmående och är därför viktiga faktorer att ta hänsyn till vid utformandet av en förskolegård. Litteraturstudien sammanfattades i 17 former av fysiska element som av litteraturen ansågs främja barns lek, lärande och utevistelse. Av mängden element kan slutsatsen dras att en gård med en varierad rumslighet, terräng och innehåll är att föredra där grönska, löst material och lösa föremål är viktiga inslag för barns egna utforskande och skapande.

Ytterligare ett mål med studien var att kartlägga ett antal gårdar vid tillfälliga modul- eller paviljongförskolor i Mellansverige för att analysera deras innehåll, kvaliteter och förutsättningar. Utformningen hos de åtta utvalda tillfälliga förskolegårdarna varierade, både i fråga om inslag av fysiska element och gårdarnas

möjligheter för olika platsaktiviteter. Överlag fanns många av de undersökta elementen representerade på gårdarna i någon form. Fem av åtta gårdar saknade ingen eller endast en kategori av de fysiska elementen, medan de resterande tre gårdarna saknade mellan tre och sex stycken. Främst förekommande element var sand och lösa föremål i form av prefabricerade lekredskap, hinkar, spadar eller sandformar för att nämna några. Öppna ytor fanns även att tillgå vid samtliga gårdar medan mindre rumsligheter och reträttplatser inte fanns för barnen att använda vid två av förskolegårdarna. Det sistnämnda medförde att samma gårdar ansågs sakna möjligheter för sociala aktiviteter i olika skala. Av de åtta förskolor som besöktes var det just dessa två som stack ut då de endast innehåll nyckelelement och värden för fyra av de sju undersökta platsaktiviteterna i sin utemiljö.

Utav de fyra gårdar som i studien innehöll skogspartier var tre utav dem icke centralt belägna. Dessa gårdar hade till andelen sett också betydligt större skogsområden i jämförelse med den mer centralt placerade gården. I våra städer råder ofta stor konkurrens om mark och det kan därför tänkas vara lättare att hitta områden med bra förutsättningar i utkanten eller utanför en stadskärnas centrum där mer mark finns tillgänglig. Det är dock inte försvarsvart

att i framtiden endast planera för förskolor en bit utanför städernas centrum då andra faktorer såsom avstånd, tid, ekonomi och miljö också måste tas hänsyn till i stadsplaneringen.

Vid valet av plats för en tillfällig förskola bör en plats med goda befintliga kvaliteter prioriteras. Redan uppvuxen vegetation är ett bra inslag då det direkt bidrar med naturkontakt och grönska till gården. Om ett mindre grönska- eller skogsområde inkluderas i utemiljön får barnen tillgång till mycket löst material och lösa föremål för både utforskande och skapande aktiviteter. Gröna partier kan även erbjuda reträttplatser där barnen kan komma undan eller vistas i mindre grupper. Eftersom förskolan placering är tidsbegränsad kan det tänkas att verksamheten inte hinner ta del av mycket nyplanterad vegetation varpå den befintliga växtligheten blir än viktigare.

I planeringen bör även en spännande och utmanande terräng prioriteras, då kuperad terräng har betydelse för barns utveckling och lek. Kullar och höjdskillnader kan ge upphov till en mängd olika lekar och stimulerar barn till fysisk aktivitet året runt. Ett val av plats där kullar och sluttningar redan finns eller kan skapas ger gården direkt en mer spännande utformning.

VIDARE FORSKNING

Detta självständiga arbete har riktat sig mot utformning av utemiljön kring tillfälliga förskolor. Huvudsyftet har varit att belysa och lyfta fram element som i utemiljön som tillsammans skapar en god utemiljö för barns lek och lärande. Arbetets resultat och slutsatser är baserade på den genomförda litteraturstudien samt de åtta studiebesök som gjordes vid utvalda modulförskolor. För vidare forskning kan fler metoder tänkas vara användbara, såsom intervjuer eller fokusgrupper med verksamma personer inom ämnet.

Under arbetet har åtta tillfälliga gårdar studerats med syftet att analysera och jämföra deras innehåll, kvaliteter och förutsättningar. Det analysverktyg som togs fram inför studiebesöken baserades helt på den fysiska miljön vid gårdarna. Möjliga platsaktiviteter baserades på nyckelelement som forskning beskrivit stödja de olika aktiviteterna. Således är det inte nödvändigtvis så att de typer av aktiviteter som var möjliga att utföra vid de enskilda gårdarna faktiska tar plats i verkligheten. Observationer som involverar barn och pedagoger kan därför föreslås i vidare studier för att undersöka vilka former av lek och lärande som sker vid olika tillfälliga förskolor. Sådana observationer möjliggör även analyser kring vilka lekredskap eller miljöer på gårdarna som bidrar till olika

sorters aktiviteter eller vilka element som används ofta eller mer sällan.

Vid studiebesöken lokaliserades gårdarnas innehåll och fysiska element om möjliga platsaktiviteter. Genom att utforma en metod eller verktyg där gårdarnas element istället poängsätts eller värderas på något sätt, kan det i vidare studier vara möjligt att ta utvärderingen förskolegårdarnas utformning ett steg längre. Jämförande studier kan även göras mellan tillfälliga förskolegårdar och mer permanenta gårdar för att undersöka om, och möjligen hur, de skiljer sig åt i fråga om utformning och innehåll.

För att få en större inblick i hur arbetet med planeringen av en tillfällig förskola kan en framtida studie tänkas göras inom ämnet. En sådan undersökning skulle kunna belysa problematiken och möjligheterna med de mer tillfälliga förskolorna samt hur arbetet kan utvecklas för att under alla förhållanden skapa så goda lek- och lärandemiljöer som möjligt.

SLUTREFLEKTION

Vad skapar en god utemiljö? Denna fråga har jag burit med mig under de år jag studerat till landskapsarkitekt och viljan att i framtiden kunna utforma och bidra med goda livsmiljöer var en stor anledning till varför jag sökte mig till Landskapsarkitektprogrammet. Under det självständiga arbetet ledde denna fråga mig in på förskolan utemiljö. Frågorna jag då ställde mig var hur en förskolegård bör utformas med fokus på barns lek och lärande? Vilka aktiviteter och fysiska element bör tillgodoses för i utemiljön?

Under den tid som det tog att skriva detta examensarbete har jag många gånger berättat om mitt val av ämne för andra personer och diskuterat tillfälliga förskolegårdar. Uppfattningen jag fått av dessa samtal är att de flesta, inklusive mig inledningsvis, ofta har en negativ uppfattning om vad denna typ av förskola innebär. Bara som exempel var den enda term jag kunde och använde mig av för dessa förskolor barackförskolor, vilket klingade desto mer negativt. Varför återkom då denna negativa inställning? För många handlar det nog om att ha sett ett eller flera skräckexempel med miljöer som inte möter upp de krav eller den bild vi har av en välfungerande förskola. Då denna studie gav mig möjligheten att besöka ett antal tillfälliga förskolor hade jag inte särskilt höga

förväntningar och även om resultatet varierade blev jag övervägande positivt överraskad till flera av gårdarnas innehåll och lösningar. Det visade sig att barns behov av olika fysiska element och aktiviteter ofta kan tillgodoses för även vid dessa förskolor. Problematiken kanske snarare ligger i hur dessa tillfälliga förskolor behandlas och sköts, då det av beslutsfattande kanske inte alltid känns ekonomiskt försvarbart att investera mycket pengar i just något "tillfälligt".

Genom detta arbete har jag erhållit ny betydelsefull kunskap om förskolegårdars utformning, vilket jag tar med mig till framtida projekt. Studiebesöken av de tillfälliga förskolegårdarna medförde en tydligare förståelse för omgivningen och platsens betydelse för utformningen. Befintlig vegetation och varierad terräng framkom vara mycket viktiga inslag i barns utemiljö då de stödjer många av barns olika lekar och bidrar med pedagogiskt material. Avslutningsvis vill jag återge ett av arbetes inledande citat där vikten av en tillåtande utemiljö betonas, där gården fungerar som medfostrare och barnen själva har möjlighet att utforska och forma sin omgivning.

"Bra utemiljöer är miljöer där lusten, spänningen och nyfikenheten får spelrum, miljöer som stimulerar till nya utmaningar, lockar till lek och fysisk aktivitet. Miljöer som också tillåter barn och unga att skapa och utforma platser och aktiviteter på egna villkor." (Boverket, 2015, s.9)

KÄLLFÖRTECKNING

Boldemann, C., Blennow, M., Dal, H., Mårtensson, F., Raustorp, A., Yuen, K., Wester, U., (2006). Impact of preschool environment upon children's physical activity and sun exposure. *Preventive Medicine*, vol. 42, ss.301–308. Tillgänglig: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0091743505002380> (2017-02-04)

Boverket, (2015). *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö*. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: <http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2015/gor-plats-for-barn-och-unga-bokversion.pdf> (2017-01-24)

Boverket, (2013). *Planera för rörelse!: en vägledning om byggd miljö som stimulerar till fysisk aktivitet i vardagen*. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: <http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2013/planera-for-rorelse.pdf>

Boverket, (2011). *Bygg barnsäkert: i byggnader, på tomter och i utemiljön*. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: <http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2011/barnsakerhet-i-byggnader.pdf>

Cosco, N.G., (2006). *Motivation to Move: Physical Activity Affordances in Preschool Play Areas*. Edinburgh Collage of Art: Heriot Watt University. Tillgänglig: <https://www.era.lib.ed.ac.uk/handle/1842/5904> (2017-04-05)

Cosco, N.G., Moore, R.C., Islam, M.Z., (2010). Behavior Mapping: A Method for Linking Preschool Physical Activity and Outdoor Design. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, vol. 42, ss. 513–519. Tillgänglig: <http://content.wkhealth.com/linkback/openurl?sid=WKPTLP:landingpage&an=00005768-201003000-00016>

Eriksson Bergström, S., (2013). *Rum, barn och pedagoger: om möjligheter och begränsningar i förskolans fysiska miljö* (Diss). Umeå universitet. Umeå: Pedagogiska institutionen. Tillgänglig: <http://libris.kb.se/bib/13983765>

Grill, M., (2013). I Uppsala är tre av fyra nya förskolor en barack. *SVT*, 10 juni. Tillgänglig: <http://www.svt.se/nyheter/lokalt/upsala/i-upsala-ar-tre-av-fyra-nya-forskolor-en-barack>. [2017-02-04]

Ittleson, W.H., Proshansky, H.M., Rivlin, L.G., Winkel, G.H. (1974). *An Introduction to Environmental Psychology*. Holt, Rinehart & Winston: New York.

Korbutiak, J., (2016). Förskolemodulerna är här för att stanna. *SVT*, 3 oktober. Tillgänglig: <http://www.svt.se/nyheter/lokalt/upsala/forskolemodulerna-ar-har-for-att-stanna>. [2017-02-02]

Kylin, M., (2004). *Från koja till plan: om barnperspektiv på utemiljön i planeringssammanhang* (Diss). Swedish University of Agricultural Sciences. Alnarp: Department of Landscape planning. Tillgänglig: <http://pub.epsilon.slu.se/600/1/A472MariaKylin.pdf> (2017-05-07)

Lenninger, A., Olsson, T., (2006). *Lek äger rum: planering för barn och ungdomar*. Stockholm: Formas.

Lerstrup, I.E., (2016). *Green Settings for Children in Preschools: Affordance-Based Considerations for Design and Management* (Diss). University of Copenhagen. Köpenhamn: Department of Geosciences and Natural Resource Management, Faculty of Science.

Mårtensson, F., (2013). Vägledande miljödimensioner för barns utomhuslek. *Socialmedicinsk Tidskrift*, vol. 4, ss. 502–509. Tillgänglig: <http://www.socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/article/view/1027/835> (2017-02-04)

Mårtensson, F., (2009). Lek i verklighetens utmarker. I: Jensen, M., Harvard, Å. (red.), *Leka för att lära: utveckling, kognition och kultur*. Lund: Studentlitteratur, ss. 163–188.

Mårtensson, F., (2004) *Landskapet i leken: en studie av utomhuslek på förskolegården* (Diss). Swedish University of Agricultural Sciences. Alnarp: Department of Landscape planning. Tillgänglig: <http://pub.epsilon.slu.se/803/1/Fredrika20050405.pdf> (2017-02-04)

Mårtensson, F., Boldemann, C., Söderström, M., Blennow, M., Englund, J.-E., Grahn, P., (2009). Outdoor environmental assessment of attention promoting settings for preschool children. *Health Place*, vol. 15, ss. 1149–1157.

Mårtensson, F. & Jansson, M., (2014). Skolgårdsförgröning på lekens villkor. *Movium Fakta*, vol. 3, ss. 1–8.

Mårtensson, F., Jansson, M., Johansson, M., Raustorp, A., Kylin, M. & Boldemann, C., (2014). The role of greenery for physical activity play at school grounds. *Urban Forestry & Urban Greening*, vol 13, ss. 103-113. Tillgänglig: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1618866713001003>

Moore, R., (1996). Outdoor settings for playing and learning; Designing School Grounds to Meet the Needs of the Whole Child and Whole Curriculum. *NAMTA Journal*, vol. 21, ss. 97–120.

Sandseter, E.B.H., (2009). Affordances for Risky Play in Preschool: The Importance of Features in the Play Environment. *Early Childhood Education Journal*, vol. 36, ss. 439–446. Tillgänglig: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10643-009-0307-2>

Skolverket, (2016a). *Barn och grupper i förskolan 15 oktober 2015*. Skolverket. Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/forskola/barn-och-grupper/barn-och-grupper-i-forskolan-15-oktober-2015-1.248719> [2017-2-20]

Skolverket, (2016b). *Läroplan för förskolan Lpfö98*. Reviderad 2016. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig: <https://www.skolverket.se/publikationer?id=2442>

Söderström, M., Boldemann, C., Sahlin, U., Mårtensson, F., Raustorp, A., Blennow, M., (2013). The quality of the outdoor environment influences childrens health - a cross-sectional study of preschools. *Acta Paediatrica*, vol. 102, 83–91.

Söderström, M., Mårtensson, F., Grahn, P., Blennow, M., (2014). Utomhusmiljön i förskolan: Betydelse för lek och utevistelse. *Ugeskrift for Læger*, vol. 166, ss. 3089–3092.

Statens folkhälsoinstitut, (2011). *Fysisk aktivitet: kunskapsunderlag för Folkhälsopolitisk rapport 2010 : målområde 9*. Östersund: Statens folkhälsoinstitut. Tillgänglig: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/12666/R2011-15-Fysisk-aktivitet-Kunskapsunderlag-for-Folkhalsopolitisk-rapport-2010-.pdf> (2017-02-04)

Sussman, R., (2015). *Observational Methods: The First Step in Science*. I: Gifford, R. (red.), *Research Methods for Environmental Psychology*. Hoboken: Wiley, ss. 9–27.

Szczepanski, A., (2014). Utomhusbaserat lärande och undervisning. I: de Laval, S. (red.), *Skolans och förskolans utemiljöer: kunskap och inspiration till stöd vid planering av barns utemiljö*. Stockholm: Skolhusgruppen.

Szczepanski, A., (2007). Uterummet-ett mäktigt klassrum med många lärmiljöer. I: Dahlgren, L.O., Sjölander, S., Strid, J.P. (red.), *Utomhuspedagogik som kunskapskälla: närmiljö blir lärmiljö*. Lund: Studentlitteratur, ss. 9–37.

Wikland, M., (2013). Att bedöma stödjande miljöer för fysisk aktivitet i förskolan. *Socialmedicinsk Tidskrift*, vol 90 (4). Tillgänglig: <http://socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/article/view/1024/842>

Woolley, H., Lowe, A., (2013). Exploring the Relationship between Design Approach and Play Value of Outdoor Play Spaces. *Landscape Research*, vol. 38, ss. 53–74.

BILAGA 1: ANALYSVERKTYG

ANALYSVERKTYG FÖR STUDIE AV TILLFÄLLIGA FÖRSKOLEGÅRDAR

Datum: _____

Tid: _____

Förskolans namn: _____

OPEC (OUTDOOR PLAY ENVIRONMENT CATEGORIES)	
DIMENSION	POÄNG
A. Utomhusarenan 1 poäng: <2000 m ² 2 poäng: 2000-6000 m ² 3 poäng: >6000 m ²	
B. Andelen yta med buskar, träd och kup- perad terräng 1 poäng: <15% 2 poäng: 15-50% 3 poäng: >50%	
C. Integrationen mellan vegetation, öppna ytor och lekylor 1 poäng: Ingen integration 2 poäng: Antingen (a): Det finns träd eller buskar intill lekytorna, eller (b): De öppna ytorna ligger mellan lekytorna 3 poäng: Både (a) och (b) enligt ovan	
	TOTALT: _____

ELEMENT		BESKRIVNING AV ELEMENT	ÖVRIGA KOMMENTARER
MILJÖSKAPANDE	Öppen yta		
	Kuperad terräng		
	Reträttplats		
	Samligsplats (med/utan väderskydd, scen etc.)		
NATURKONTAKT	Vegetation (träd, buskar, perenner, örter, bärbuskar, fruktträd etc.)		
	Vatten (bäckar, pölar, dammar, vattenanläggning etc.)		
	Löst material (sand, jord)		
	Lösa objekt (naturliga) (stenar, kvistar, löv etc.)		
	Övriga naturelement (stora stenar, stockar etc.)		

ELEMENT		BESKRIVNING AV ELEMENT	ÖVRIGA KOMMENTARER
LEK OCH RÖRELSE	Fast lekutrustning		
	Lösa objekt (ej naturliga) (ej naturliga, bollar, hinkar, spadar etc.)		
	Cykelslinga		
	Hårdgjord yta (Asfalt, stenplattor etc.)		
	Mjukt underlag (Gräs, bark sand etc.)		
ÖVRIGT	Eldplats		
	Väderskydd (segel, tak, parasoll etc.)		
	Odlingsredskap (växthus, kompost, odlingslådor etc.)		

Platsaktivitet	Kriterium/nyckelelement	ANSES GÅRDEN UPPFYLLA KRITERIUM FÖR PLATSAKTIVITETET? (JA/NEJ MEDKOMMENTARER)
Utforskande/ iakttagande	För att stödja barns utforskande bör utemiljön innehålla en stor biologisk variation av växter och djur skiftande markförhållanden och terräng. Gröna partier eller skogspartier med naturmark anses vara goda miljöer för barns utforskande aktiviteter. Inslag av vegetation beskrivs vara av särskilt vikt och stimulerar barns utforskande och iakttagande där exempelvis årstidsförändringar kan studeras.	
Skapande	För att stödja olika sorters skapande aktiviteter måste det vara möjligt för barnen själva att forma sin miljö, bygga och stapla olika saker. Element såsom lösa lekföremål, lösa objekt, löst material och lösa naturelement, exempelvis sand, vatten och grenar, stimulerar skapande aktiviteter.	
Grovmotorisk	För att stödja barns fysiska och motoriska utveckling bör olika sorters lekutrustning och naturliga element finnas tillgängliga. Kuperad terräng, klätterträd, naturelement och lekredskap där barn kan klättra, hoppa, balansera etc. stödjer grovmotoriska aktiviteter.	
Sociala	Olika typer av sociala aktiviteter är beroende av gårdens storlek och rumsindelning. För att stödja social samvaro i olika skala bör gården innehålla en variation av stora öppna ytor och mindre rum, då de mer intima rummen uppmuntrar barn att socialisera i mindre gruppen medan öppna ytorna istället uppmuntrar större samarbeten. Gröna partier beskrivs stödja socialt umgänge.	
Fantasilek/ rollek	För att stödja barns fantasi bör gården vara varierande och innehålla många olika sorters element. Vegetation och naturliga lekmiljöer anses stimulera fantasilek då de i regel erbjuder varierade utemiljöer med en stor variation av element. Lösa, flyttbara objekt, löst material samt spännande och utmanande terräng är vital för fantasileken.	

Platsaktivitet	Kriterium/nyckelelement	ANSES GÅRDEN UPPFYLLA KRITERIUM FÖR PLATSAKTIVITETET? (JA/NEJ MEDKOMMENTARER)
Lekar med regler	Lekar med regler är beroende av gårdens storlek. För att stödja olika typer av regellekar bör utemiljön innehålla generösa, öppna multifunktionella ytor. Vissa regellekar kräver också ramar i form av fysiska barriärer. Hårdgjorda, plana ytor beskrivs stödja regellekar, såsom fotboll och basket.	
Platsbaserad ledd undervisning	För att stödja platsbaserad ledd undervisning bör förskolegården innehålla samling- och mötesplatser av olika storlek och karaktär, där sittplatser såsom bänkar och sittcirklar inkluderas. En scen kan stödja utomhusbaserad undervisning där presentationer kan ske och som uppmuntrar samarbeten. Teknik för ekosystemtjänster, dagvattenhantering, energiproduktion och odling erbjuder möjligheter för platsbaserad ledd undervisning.	